

Abstract

The purpose of this thesis is to examine the use of born-digital records in Danish public archives. More specifically it examines the needs and FORUDSÆTNINGER of what is argued to be the three central user groups that Danish public archives have: private citizens, professional researchers, and public institutions. In addition to this it is also discussed which challenges this poses for Danish public archives and what the archives must be able to do to overcome these challenges. The empirical foundation of the study is a series of interviews conducted with professional history researchers, digital archivists, and employees at public institution that work with archiving and citizens requests for personal data. The interviews were analyzed to determine the extent and purposes of each user groups use of archives as well as their level of *archival literacy*. The term archival literacy is used as a theoretical framework to measure the degree of a user groups knowledge of and experience with born-digital records. Based on these interviews it is determined that there currently exists no extensive use of born-digital records in public Danish archives. Hence, the thesis' discussions aim towards determining the challenges pertaining to each user groups potential use of born-digital records in the future. Through these discussions several barriers relating to each group's means of access to digital-born records and their ability to process the contents of these are identified. This thesis concludes that public Danish archives must be aware of these barriers and rethink how best to grant each of their user groups adequate access to records in a born-digital context. Finally, the thesis' conclusions indicate a need for further research in the field of archival use relating to public Danish born-digital records.

Indhold

Indledning.....	3
Problemfelt.....	4
Problemformulering.....	5
Specialets struktur.....	5
Indsamling af empiri – interviewmetode og interviewpersoner	6
Interviewtype- og struktur	7
Interviewpersoner.....	8
Forskningsdiskussion	10
Etableringen af brugerstudier i arkiver	10
Forskning om arkivinstitutionernes brugere	11
Opsummering.....	17
Perspektiver til forskningen	18
Teori.....	19
Archival literacy.....	19
Definitioner på archival literacy	20
Opsummering.....	25
Archival literacy for offentlige digitalt skabte arkivalier i Danmark.....	26
Viden om lovgivning og arkivpraksis.....	27
Arkivloven.....	28
Kendskab til bevaringspraksis for digitalt skabte arkivalier.....	30
Bekendtgørelse 1007 om arkiveringsversioner	30
Arkiveringsversioner.....	31
Viden om hvordan man søger i digitalt skabte arkivsamlinger.....	32
Opsummering.....	32
Brugerne – forudsætninger og formål.....	33
Forskere.....	33
Opsummering.....	38
Borgere	39
Opsummering og den arkivmæssige kontekst	40
Offentlige myndigheder	41
Opsummering.....	43
Forskellige behov – forskellige udfordringer.....	43
Prædefinerede søgningers potentielle begrænsninger	44

Problemet med ansøgningsblanketter	45
Arkivloven som forhindring?	46
Behovet for forskning.....	47
Konklusion	48
Litteratur	51

Indledning

Når et arkiv indsamler arkivalier, gøres det i bred forstand for at kunne bevare dem til eftertiden, således man i fremtiden kan danne sig en forståelse for vor tids samfund og dets udvikling. Derfor er tilgængeliggørelsen af arkivalier en afgørende del af arkivernes arbejde, da dette forudsætter fremtidige arkivbrugerens anvendelse af arkivalierne.¹ Disse brugere udgør tilsammen en række brugergrupper, der hver har forskellige behov og forudsætninger for at tilgå og bruge arkivalierne.²

Som der gradvist sker en større og større mængde indsamling af digitalt skabte arkivalier, vil brugen af disse arkivalier formodentligt også stige tilsvarende i fremtiden. Tilgængeliggørelse af digitalt skabte arkivalier, og brugen af dem, adskiller sig på mange måder fra analoge og digitaliserede arkivalier. Dog er de basale arkivmæssige hensyn og principper til for eksempel autenticitet og pålidelighed stadig de samme, og disse har fortsat betydning for anvendelsen af digitalt skabte arkivalier. Arkiverne står overfor nye udfordringer med hensyn til tilgængeliggørelse og brugers anvendelse af digitalt skabte arkivalier. For at imødekomme disse udfordringer må arkiverne forene de traditionelle arkivmæssige principper og praksisser med de nye muligheder digitalt skabte arkivalier præsenterer. I *Strategi 2025* fremhæver Rigsarkivet ydermere at netop tilgængeliggørelsen af digitalt skabte arkivalier er en prioriteret indsats. Målsætningen for dette er at skabe åbenhed, men samtidig imødekomme krav om sikkerhed og fortrolighed. Argumentet for den prioritering er at: *"Dermed realiseres de digitalt skabte data og dokumenters mangfoldige og samfundsnyttige anvendelsesmuligheder"*.³

Praktisk erfaring med brugers anvendelse af digitalt skabte arkivalier er stadig i sine begyndende faser. Til trods for at det fra Rigsarkivets side netop er intentionen at brugen deraf der skal udvides i fremtiden. Det er derfor vigtigt at der indsamles viden om den brug der på nuværende tidspunkt eksisterer af digitalt skabte arkivalier, for at offentlige danske arkivinstitutioner kan tilbyde deres enkelte brugere optimale vilkår for tilgang til digitalt skabte arkivalier, og dermed sikre brugen af disse i fremtiden.

¹ Kulturministeriet. 2018. *Rigsarkivet*. <https://kum.dk/om-ministeriet/organisation-og-institutioner/statsinstitutioner/rigsarkivet/>. Sidst besøgt 29.01.2018.

² Begrebet 'brug' skal i dette speciale fortolkes som et relativt bredt udtryk for enhver form for praktisk brug af arkivalier. I denne forståelse inkluderes både tilfælde, hvor en given bruger selv tilgår og søger i en arkivsamling, samt når brugeren blot henvender sig til en arkivinstitution, med henblik på at få udleveret informationer, altså tilfælde, hvor brugeren ikke selv tilgår de pågældende arkivalier direkte. Ligeledes omfatter begrebet også enhver brugers eller brugergruppes brug af arkiver, hvad enten der er tale om enkelte personer, institutioner, myndigheder etc.

³ Rigsarkivet. 2016 a. *Strategi 2025*. Rigsarkivet. S. 4.

Problemfelt

Fastsættelsen af hvordan brugerne og deres anvendelse af arkivalier opfattes er afgørende, fordi det præger måden hvorpå brugernes behov fortolkes og imødekommes, og påvirker dermed direkte hvordan en arkivsamling i det hele taget formes og gøres tilgængelig for arkivbrugerne.⁴

Derfor er det vigtigt, at offentlige danske arkivinstitutioner er bevidste om hvilke brugergrupper de har, og potentielt kan få i fremtiden, og på hvilke præmisser disse grupper hver især tilgår arkivalierne. Der har indenfor de seneste cirka 30 år blevet foretaget en række videnskabelige undersøgelser af brugere og brug af arkiver. Studier med dette fokus udgør langt fra størstedelen af de arkivfaglige studier, og har umiddelbart fået mindre opmærksomhed end studier vedrørende bevaringsrelaterede udfordringer.⁵ Der findes dog stadig en række undersøgelser omhandlende arkivbrug og arkivbrugere, der søger at identificere forskellige brugergrupper, og hvad der netop er karakteristisk for den enkelte gruppes brug af arkivsamlinger. Der lader dog ikke til umiddelbart at være tale om nogen bredere teoretisk konceptualisering af arkivernes brugergrupper på tværs af litteraturen.⁶ Størstedelen af studier der undersøger brug af arkiver, beskæftiger sig kun med én bestemt gruppe eller type af brugere, der opereres altså stort set ikke med en bred fortolkning af begrebet 'bruger', der forsøger at spænde samtlige former for arkivbrug, der kan siges at eksistere.⁷ Ligeledes er størstedelen af den eksisterende forskning på området funderet i brugen af analoge eller digitaliserede arkivalier, fremfor digitalt skabte arkivalier, der stadig er delvist ubehandlede i forskningsøjemed.

Derfor vil der i dette speciale netop søges at identificere hvilke brugergrupper arkiver har, og formodentlig kan forvente at få i fremtiden, med hensyn til anvendelsen af netop digitalt skabte arkivalier. Den førnævnte forskning er naturligvis funderet i internationale undersøgelser, eller undersøgelser foretaget i udlandet. Dette speciales undersøgelse vil til gengæld blive foretaget indenfor en offentlig dansk kontekst, da empiri udelukkende vil blive indsamlet i om brug af offentlige digitalt skabte arkivalier i Danmark, og konteksten for hele undersøgelsen og dens konklusioner er derfor dansk arkivlovgivning og praksis. Disse overvejelser leder derfor frem til følgende problemformulering:

⁴ Sundqvist, Anneli. 2007. "The use of records – a literature review", i *Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research*, vol. 1, nr. 1, s. 623 – 653. S. 624.

⁵ Sundqvist, Anneli. 2007. "The use of records – a literature review", i *Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research*, vol. 1, no. 1, s. 623 – 653. S. 623.

⁶ Sundqvist. 2007. S. 647.

⁷ Rhee, Hea Lim. 2015. "Reflections on Archival User Studies", i *Reference & User Services Quarterly*, vol. 54, no. 4, s. 29 – 42. S. 34.

Problemformulering

Hvilke krav og forudsætninger har de brugergrupper, som anvender digitalt skabte arkivalier hos danske offentlige arkivinstitutter, og hvordan kan institutioner bedst imødekomme disse udfordringer?

Speciales struktur

Der vil i dette kapitel blive redegjort for specialets struktur, form og indhold med henblik på at give læseren en forståelse for indholdet af de efterfølgende kapitler og hvilket formål, de tjener i forhold til at besvare problemformuleringen.

Det første kapitel efterfølgende indeværende kapitel omhandler specialets brug af interviews som empirisk grundlag. Her vil der redegøres for denne indsamling af empiri, der senere hen vil blive analyseret, og udgøre 'kernen' af specialets undersøgelse. Dette empiriske grundlag udgøres af interviews, der er blevet udført med en række arkivbrugere, eller potentielle brugere. I dette kapitel vil indholdet af de enkelte interviews ikke blive udfoldet, men i stedet vil der blive redegjort for hvilke mennesker der er blevet interviewet, hvorfor netop disse er blevet udvalgt, og hvilke metodiske overvejelser, der ligger bag interviewenes form og struktur. Ydermere vil der blive diskuteret hvorfor netop kvalitative interviews er blevet udvalgt som det empiriske grundlag for dette speciales undersøgelse.

Dernæst vil der være et kapitel indeholdende en forskningsdiskussion, der giver et overblik over tidligere forskning, der har beskæftiget sig med brug og brugere af arkiver. Denne forskningsdiskussion vil ikke være begrænset til forskning omhandlende digitalt skabte arkivalier. Forskning angående anvendelse af analoge samt retro-digitaliserede arkivalier vil også blive inddraget, da disse udgør langt størstedelen af forskningen vedrørende anvendelse af arkivalier. Ligeledes er tidligere forskning vedrørende arkivers brugergrupper baseret på anvendelsen af analoge eller digitaliserede arkiver. Diskussionen vil derfor på mange måder fremstå mangelfuld uden inddragelsen af denne forskning, og inddragelsen af forskning baseret på analoge arkiver kan bruges til at identificere, og præcisere netop de særlige udfordringer der er, vedrørende enkelte brugergruppers anvendelse af digitalt skabte arkivalier. Samtidigt vil kapitlet også have til formål at kunne sætte dette speciales valg af metode og emne i perspektiv til tidligere forskning.

Efter forskningsdiskussionen findes et 'Teori' kapitel, der har til formål at introducere, redegøre for og diskutere det centrale teoretiske begreb, der vil blive anvendt i specialets analyse: *archival literacy*. Archival literacy er et teoretisk begreb, der anvendes til at beskrive de evner og den viden en given bruger bør have, for at have optimale forudsætninger for at kunne lokalisere, forstå og bruge arkivalsk materiale. Archival literacy er således et begreb, der i specialets analyse vil blive anvendt til at kunne operationalisere den enkelte brugergruppes forudsætninger for at bruge digitalt skabte arkivalier.

Hernæst vil specialets analyse blive påbegyndt. Kapitlet der følger 'Teori' kapitlet, vil være et kapitel der søger at definere hvad archival literacy er for brug af danske digitalt skabte arkivalier. Kapitlet består således konkret af en diskussion af hvilke kompetencer og hvilken viden en bruger bør have, for at have optimale forudsætninger for effektivt at kunne bruge digitalt skabte arkiver i Danmark. I forlængelse af dette, vil der løbende blive redegjort for dansk bevaringspraksis for digitalt skabte arkivalier, og hvordan søgefunktioner i digitalt skabte arkiver fungerer, da der i kapitlet vurderes, at blandt andet viden om dette er centrale aspekter af archival literacy for danske digitalt skabte arkivalier.

Det efterfølgende kapitel vil være selve analysen af de enkelte interviews der blevet foretaget med de potentielle arkivbrugere. Analysen inddeles således, at interviews med hver brugergruppe analyseres for sig. Disse enkelte analyser vil overordnet set have to primære formål: At identificere brugergruppens generelle grad af archival literacy med hensyn til digitalt skabte arkiver, såvel som arkiver generelt, og at identificere hvilke formål brugergruppen har med sit brug af arkiver, og hvordan denne brug foretages. Disse analyser vil dernæst danne grundlag for den diskussion, der vil blive taget i det efterfølgende kapitel.

Diskussionen i dette kapitel vil omhandle de 'krav' som den enkelte brugergruppe kan siges fremadrettet at stille til arkivernes digitalt skabte samlinger, gennem den brug den enkelte brugergruppe har af arkiver nu, analoge og digitaliserede, såvel som digitalt skabte arkiver. Diskussionen har altså til formål at diskutere på baggrund af analyserne foretaget i det foregående kapitel, hvordan danske arkivinstitutioner bedst imødekommer den enkelte brugergruppes 'behov'. En brugergruppes behov er således afhængigt af hvilket formål deres brug af arkivalier har, men også samtidig hvor meget viden om og erfaring med brug af arkiver de har. For at nuancere denne diskussion, vil et interview lavet med digitalarkivarer ansat hos en dansk arkivinstitution inddrages. Dette gøres med henblik på at kunne inddrage disse arkivarers egne perspektiver og tanker om deres brugere i denne diskussion.

Slutteligt vil der være en konklusion. Dette kapitel vil have til formål konkret at udforme et endeligt samlet svar på specialets problemformulering. Kapitlet vil indeholde en generel opsummering af specialets vigtigste pointer fra redegørelsen, analysen og diskussionen for at kunne forme et så præcist og kortfattet svar som muligt.

Indsamling af empiri – interviewmetode og interviewpersoner

Som tidligere nævnt vil dette speciales analyse baseres på empiri indsamlet gennem interviews. Dette afsnit vil være en gennemgang af disse interviews. Herunder vil udvalget af interviewpersoner, såvel som interviewtype og det senere analysearbejde blive diskuteret.

Årsagen til at netop interviews er blevet valgt som måden hvorpå der indsamles empiri til dette speciale er, at eftersom målsætningen er at undersøge forskellige brugergrupper og måder at bruge digitalt skabte arkiver på, er det fordelagtigt at indgå i en direkte dialog med forskellige brugere af arkiver. Hermed kan der opnås en dybere forståelse af enkelte brugeres oplevelser med og tanker om deres konkrete eller potentielle brug af digitalt skabte arkiver. Gennem interviewets direkte kontakt er det også muligt at spørge ind til en given interviewpersons brug af for eksempel analoge arkiver, hvis personen kun har begrænset eller ingen direkte erfaring med digitalt skabte arkiver. Forhåbningen vil i så fald være, at et interview vil give mulighed for at opnå en forståelse for interviewpersonens brug af arkiver generelt, og spørge ind til personens tanker om digitalt skabte arkiver og de fremtidige muligheder og udfordringer, som personen tror disse kan medføre. Dette vil gøre det muligt at analysere og diskutere hvilke krav og forudsætninger en interviewperson der ikke har erfaring med digitalt skabte arkiver, vil kunne have i forbindelse med en fremtidig brug af netop digitalt skabte arkiver.

Ovenstående overvejelser har derfor ledt til beslutningen om netop at udføre kvalitative interviews fremfor en eventuel kvantitativ undersøgelse. Målsætningen med denne del af specialets undersøgelse er, at danne en dybere forståelse af brugeres og potentielle brugeres praksis, oplevelser, tanker og viden med hensyn til digitalt skabte arkivalier; en målsætning en bredere kvantitativ undersøgelse ikke ville kunne opnå på samme måde.

Interviewtype- og struktur

De interviews der er blevet udført, er såkaldte kvalitative forskningsinterviews. Dette indebærer konkret, at formålet med disse interviews er at forstå den enkelte interviewpersons oplevelser og viden ud fra deres egne synspunkter, udfolde betydningen af disse og afdække deres forhold til dette speciales emne forud for videnskabelige forklaringer.⁸ Et forskningsinterview har i sin kerne det simple formål at producere viden, men måden hvorpå meningsfuld viden kan skabes gennem et sådant interview, er en relativ kompleks proces. Kvale og Brinkmann (2014) beskæftiger sig netop med det kvalitative forskningsinterview, og de overvejelser og den arbejdsproces der må gå forud for brugen af denne slags 'redskab'. Kvale og Brinkmann fremhæver, at forskningsinterviewet er baseret på dagliglivets samtaler og er en professionel samtale; altså et såkaldt "inter-view".⁹ Hermed menes, at viden konstrueres i et samspil eller en "inter-aktion" mellem interviewer og interviewet.

⁸ Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2014. *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag. S. 19.

⁹ Kvale & Brinkmann. 2014. S. 20.

og interviewpersonen. Et interview bliver dermed i bogstavelig forstand et "inter-view"; blot en udveksling af synspunkter mellem to personer, der taler om et emne af fælles interesse.¹⁰

Forskningsinterviewet er dog ikke en ligestillet samtale mellem de to parter, da det er forskeren (intervieweren) der definerer og kontrollerer interviewet. Intervieweren introducerer emnet for interviewet for dernæst at kritisk kunne følge oppå subjektet (interviewpersonens) svar på det stillede spørgsmål.¹¹ Dette er også karakteristisk for det semistrukturerede forskningsinterview, der er blot en af flere former for forskningsinterview. Denne type interview defineres som et interview, hvis formål er at indhente beskrivelser af den interviewedes "livsverden", oplevelser af og erfaring med et emne, med henblik på efterfølgende at kunne meningsfortolke de beskrevne fænomener.¹² Målsætningen er hermed at lade interviewpersonen beskrive så frit som muligt, og som interviewer lade interviewpersonen selv udfolde sine tanker og oplevelser. Det er dog ikke en helt åben samtale, som sådan, da det som professionelt interview har et formål og indebærer en særlig tilgang og teknik fra interviewerens side. På den måde er det netop semistruktureret; det er ikke en åben hverdags samtale og ej heller et lukket spørgeskema der blot dækker interviewerens ønskede emner.¹³ Det udføres derfor i overensstemmelse med en interviewguide, der fokuserer på bestemte temaer, og som kan rumme forslag til spørgsmål. Ydermere transskriberes interviewet oftest, og den skrevne tekst udgør sammen med lydoptagelsen det materiale der efterfølgende meningsanalyseres.¹⁴

De interviews der er blevet foretaget som led i dette speciales undersøgelse vil således kunne betegnes mere præcist som værende semistrukturerede forskningsinterviews. De interviews der er blevet foretaget som led i dette speciales undersøgelse, vil dog ikke blive transskriberet i deres helhed. Det er kun de i specialet citerede sektioner af interviewene der vil blive transskriberet.¹⁵

Interviewpersoner

Udvalget af interviewpersoner der er inddraget i specialets undersøgelse, baserer sig hovedsageligt på vurderinger af hvilke grupper af mennesker eller institutioner der kan have interesse i at anvende digitalt skabte arkiver nu og i fremtiden. Men baserer sig også delvist på tidligere forskning om emner omhandlende arkivbrug og arkivbrugere, der vil blive udforsket og diskuteret i et senere kapitel. I dette speciale vil der fortrinsvis opereres med tre brugergrupper: borgere, forskere og offentlige myndigheder.

¹⁰ Kvale & Brinkmann. 2014. S. 20.

¹¹ Kvale & Brinkmann. 2014. S. 22.

¹² Kvale & Brinkmann. 2014. S. 22.

¹³ Kvale & Brinkmann. 2014. S. 49.

¹⁴ Kvale & Brinkmann. 2014. S. 50.

¹⁵ Ønskes der i forbindelse med bedømmelsen af dette speciale at høre interviewene i deres fulde længde, kan lydfilerne blive udleveret ved at rette henvendelse til Marco Jungersen pr. e-mail: mdlr11@student.aau.dk.

Den første gruppe, borgerne, er en gruppe bestående af almene borger, der ønsker at tilgå arkiver uden at det er med et direkte professionelt eller arbejdsrelateret formål. Denne brugergruppe vil ikke blive 'direkte repræsenteret' i specialets interviews, hermed menes at almene borgere ikke er blevet interviewet. I stedet er der foretaget et interview med en ansat hos en dansk kommune, der beskæftiger sig med borgerhenvendelser. Målsætningen hermed er, at få indblik i hvad folk efterspørger og hvordan de efterspørger oplysninger. Netop denne interviewperson er blevet udvalgt til dette formål, da vedkommende i sit daglige arbejde assisterer borgere med anmodninger om sagsindsigt og adgang til egne persondata – altså materiale der med tiden vil blive afleveret til og opbevaret hos en offentlig arkivinstituttion.

Forsker-brugergruppen består af folk, der ønsker at tilgå arkivalier og data som en del af deres professionelle forskningsarbejde, hvad enten der tale om historisk, statistisk eller anden videnskabelig forskning. Grundet tidsmæssige udfordringer er udvalget af interviewpersoner her begrænset til en specifik forskertype: historieforskere. Mere specifikt er i alt fire historieforskere blevet interviewet. Sammenlagt har disse forskere beskæftiget sig med en bred vifte af emner både geografisk, tidmæssigt og tematisk. Der kan naturligvis ikke på baggrund af blot fire interviews drages konklusioner, der fyldestgørende dækker alle forskere i Danmark, ej heller alle historieforskere i Danmark. Disse fire interviews er dog kvalitative og kan dermed give indsigt i praksis, oplevelser og viden som disse fire forskere har i forbindelse med digitalt skabte arkivalier og arkiver generelt. Antagelsen er her at disse historieforskeres udgangspunkt for brug af arkiver i mange henseende vil være sammenlignelig med landets øvrige historieforskere, og derfor antages disse fire interviews som repræsentative for historieforskere generelt i Danmark i specialets undersøgelse.

Den tredje brugergruppe er brugergruppen bestående af de offentlige myndigheder, der skabte arkivalierne før de blev arkiverede. I tilfældet af digitalt skabte arkivalier, vil der mere specifikt være tale om den myndighed der anvendte et givent driftssystem, som en eller flere af et arkivs arkiveringsversioner er baseret på. Myndigheder har nemlig mulighed for at kunne få oplysninger fra deres gamle it-systemer udleveret af den pågældende arkivinstituttion, dog uden at have fri adgang til arkivversionerne af disse it-systemer, hvis såfremt de indeholder personfølsomme data.¹⁶ Der er i denne forbindelse blevet udført et interview med en projektleder ansat i en kommune, der beskæftiger sig netop med kommuneforvaltningens produktion af data, der senere hen skal arkiveres, samt data der allerede er arkiveret, men som forvaltningen stadig har i sin besiddelse som kopi. Ligesom det var tilfældet med forskergruppen, kan dette lille udvalg af interviewpersoner, i dette tilfælde blot én person, ikke anvendes til reelt set at drage konklusioner for hele den offentlige forvaltning i Danmark generelt. Interviewet med denne ansvarshavende projektleder vil dog

¹⁶ Rigsarkivet. 2018 c. *Lån arkivalier til administrativ brug*. <https://www.sa.dk/da/offentlig-forvaltning/brug-af-leverede-arkivalier/laan-arkivalier-administrativt-brug/>. Sidst besøgt 22.03.2018.

ligeledes blive betragtet som værende et kvalitativt indblik i deres arbejde og viden om deres egne forvaltningernes produktion og brug af arkivalier. Derfor antages det også at dette interview vil kunne agere som repræsentativt for den offentlige forvaltnings perspektiv inden for denne undersøgelses rammer.

Slutteligt er der også blevet foretaget et interview af to digitalarkivarer ansat hos en dansk arkivinstitution, for at kunne få et indblik i deres egne synspunkter på de udfordringer der findes, og vil opstå i fremtiden, ved tilgængeliggørelse og brug af digitalt skabte arkivalier. Disse arkivarer beskæftiger sig netop med digitalt skabte arkivalier, herunder tilgængeliggørelsen og brugen deraf i deres daglige arbejde. Interviewet disse arkivarer vil derfor blandt andet kunne give et indblik i om hvor vidt forskellige brugergrupperes behov tænkes ind i det daglige arbejde med digitalt skabte arkivalier, og hvis det er tilfældet, hvordan dette så gøres.

Forskningsdiskussion

Studier om arkivbrug og arkivbrugere udgør ikke noget nyt forskningsfelt indenfor arkivverdenen. Forskningsfeltet er dog ikke så gammelt som indenfor biblioteksverdenen, hvor bruger- og brugsorienterede studier begyndte at bryde frem i 1940'erne.¹⁷ Indenfor arkivfaget fik brugerorienterede studier først et gennembrud i 1980'erne, og forskningsfeltet har siden da udviklet sig i takt med den teknologiske udvikling og skiftende forskningstendenser.¹⁸ Forskningsfelts udvikling og nuværende tendenser vil derfor i dette kapitel blive redegjort for og diskuteret. Kapitlet skal derfor ikke ses som en udtømmende gennemgang af forskningen den udvikling, men i stedet som en indførelse i feltets primære strømninger, og den udvikling der har gået forud for disse nutidige tendenser. Dette gøres med henblik på at kunne diskutere disse tendenser indenfor forskningen, for dernæst at placere indeværende speciales undersøgelse i dets forskningsmæssige kontekst, og diskutere hvad specialet herigennem kan bidrage med.

Etableringen af brugerstudier i arkiver

I 1986 søgte Paul Conway med sit essay *Facts and Frameworks: An Approach to Studying the Users of Archives* at ligge fundamentet for hvordan fremtidig forskning omhandlende arkivbrugere kunne udføres.¹⁹ Det konkrete produkt der udsprang fra Conways essay var et 'framework' for hvordan arkiver kunne undersøge kvaliteten af deres ydelser og deres brugeres tilfredshed med disse.²⁰

Hans model for en sådan undersøgelse er udgjort af fem stadier der sammenholder centrale målsætninger for en arkivinstitutions ydelser, såsom at tilgængeliggøre arkivalier, og undersøgelsesmetoder der kan

¹⁷ Rhee. 2015. S. 29.

¹⁸ Rhee. 2015. S. 29.

¹⁹ Conway, Paul. 1986. "Facts and Frameworks: An Approach to Studying the Users of Archives", i *American Archivist*, vol. 49, s. 393 – 407. S. 393.

²⁰ Conway. 1986. S. 398.

anvendes til at indsamle oplysninger om brugere og deres holdninger om disse ydelser, som for eksempel interviews eller spørgeskemaer.²¹ Conway understregede at det endelige mål med bevaring af arkivalisk materiale var, at det skulle anvendes i fremtiden, og han argumenterede netop derfor for, at det var nødvendigt for arkivinstitutioner at danne sig en bedre forståelse for deres brugere og brugernes oplevelser med arkiverne.²² Til baggrund for hans model ligger der samtidig en meget bred og inkluderende fortolkning af begreberne 'brug' og 'brugere'. Ifølge Conway må brugere i en elementær forstand være folk, der søger information i arkivalisk materiale, som når en forsker inkluderer arkivalisk materiale i sin forskning. Conway argumentere dog også for, at brugere i en arkivmæssig kontekst fundamentalt set også omfatter folk der måske aldrig besøger en arkivinstitution, som for eksempel elever i et klasselokale eller en dokumentarfilms seere. Arkivernes brugere er derfor ifølge Conway: "*all beneficiaries of historical information*".²³ Brug af arkiver er altså, ifølge Conway, også noget der skal forstås i en bred forstand; det omfatter både den konkrete brug når arkivalier læses eller arbejdes med, og når information fra arkivalier på en hvilken som helst måde anvendes til at berige individer, grupper eller samfundet.²⁴

Conways 'framework' bliver et slags startskud for forskning omhandlende arkivbrug og arkivbrugere. Selvom senere forskning oftest ikke kan indpasses i hans model, er de tanker han fremsætter et tidligt initiativ til at diskutere konkrete måder, hvorpå arkivinstitutioner og arkivarer kan undersøge deres brugere og deres brug af arkiver.

Forskning om arkivinstitutionernes brugere

Siden Conway formulerede hans 'framework' er der blevet foretaget en lang række studier af arkivbrug, arkivbrugere og hvordan udfordringerne om disse bedst tackles. Det er her vigtigt at bemærke, at der til stadighed ikke findes nogen universelt accepteret 'bruger- eller brugsmode' indenfor forskningen. Der findes således en række forskellige tilgange til hvordan brugere og brug af arkiver bedst undersøges. I følgende afsnit vil nogle eksempler på undersøgelser, der er blevet foretaget indenfor forskningsfeltet blive fremhævet.

I 2002 publicerede Wendy M. Duff og Catherine A. Johnson resultaterne af deres undersøgelse af historikers informationssøgning i arkiver.²⁵ Deres studie var en kvalitativ undersøgelse bestående af interviews med ti professionelle historieforskere, og havde til formål at kortlægge hvordan de brugte de forskningsredskaber

²¹ Conway. 1986. S. 397.

²² Conwat. 1986. S. 394.

²³ Conway. 1986. S. 396.

²⁴ Conway. 1986. S. 396 – 397.

²⁵ Duff, Wendy M. & Johnson, Catherine A. 2002. "Accidentally Found on Purpose: Information-Seeking Behavior of Historians in Archives", i *Library Quarterly*, vol. 72, no. 4, s. 472 – 496.

som arkiver tilbyder, som for eksempel analoge såvel som digitale arkivbeskrivelser, som led i deres informationssøgning i arkiverne.²⁶ De identificerede herigennem fire forskellige typer af informationssøgning som forskerne foretog sig:

1. Orientering i arkivinstitutioner, arkivbeskrivelser eller en specifik arkivsamling. Når en forsker besøger en ny arkivinstitution eller tilgår en arkivsamling vedkommende aldrig har beskæftiget sig med før, er der behov for at forskeren først gør sig bekendt med institutionen eller den pågældende samling.²⁷
2. Søgning efter på forhånd kendt materiale. Størstedelen af forskerne Duff og Johnson interviewede beskrev at de ofte tilgik et arkiv i søgen efter materiale de allerede kendte til gennem andre værker eller kilder.²⁸
3. Opbygning af kontekstuel viden. Samtlige af de interviewede forskere anvendte enten samtaler med arkivarer, arkivbeskrivelser eller selve arkivalierne for at opbygge viden om den historiske kontekst for den pågældende begivenhed, person etc. de beskæftigede sig med i deres forskning.²⁹
4. Søgen efter specifikt relevant materiale. Når forskerne var velorienterede i den pågældende arkivsamling, og havde samlet tilstrækkelig kontekstuel viden, blev de bedre i stand til, at kunne genkende mønstre og navne der tillod dem at effektivisere deres søgningsstrategi, således de effektivt kunne adskille relevant materiale fra ikke-relevant materiale.³⁰

Der er altså hos Duff og Johnson en forståelse af, at gennem forskernes arbejde med arkiver optræder der en række informationssøgnings behov. Duff og Johnson konkluderer, at de tilfælde hvor forskerne de interviewede fik mest ud af deres brug af arkiver, var når de havde dedikeret mest tid til orientering og opbygning af kontekstuel viden. Dette virker umiddelbart som en selvfølgelighed, men Duff og Johnson fremhæver ydermere, at historikerne ofte udtrykte at de fandt 'den hellige gral' ved rent lykketræf, selvom Duff og Johnsons undersøgelse mere tyder på, at det er en bevidst og vel planlagt søge strategi, der leder til den hellige gral. Duff og Johnson bemærker således i deres tekst, at søgning i arkiver ikke er en let opgave,³¹ og oftest kræver en solid mængde viden for at kunne effektivt søge i arkiver, og det derfor er vigtigt for arkivarer og arkivinstitutioner at undersøge hvordan man bedst kan bygge intuitive systemer, ud fra et kendskab til sine brugers informationssøgning.

²⁶ Duff & Johnson. 2002. S. 473.

²⁷ Duff & Johnson. 2002. S. 480 – 485.

²⁸ Duff & Johnson. 2002. S. 485 – 486.

²⁹ Duff & Johnson. 2002. S. 486 – 488.

³⁰ Duff & Johnson. 2002. S. 488 – 492.

³¹ Duff & Johnson. 2002. S. 472.

Elizabeth Yakel og Deborah A. Torres publicerede i 2003 deres undersøgelse omhandlende ekspertbrug af arkiver.³² Deres undersøgelse var, som Duff og Johnsons, en kvalitativ undersøgelse baseret på interviews med 28 personer, der alle havde en høj grad af erfaring med brug af arkiver. Deres udvalg af interview personer begrænsede sig ikke blot til universitetsforskere, som det var tilfældet med Duff og Johnson, selvom størstedelen af dem dog anvendte arkiver som led i akademisk forskning.³³ Formålet med Yakel og Torres' undersøgelse var også af en anden karakter end Duff og Johnsons. Yakel og Torres artikel er netop interessant, da den kan ses som det første forsøg på at identificere hvilken viden der betegner en ekspert i brug af arkiver. Denne viden inddeler Yakel og Torres i en tredelt model for hvilke kompetencer, en bruger bør have, før vedkommende kan siges at være en ekspert i brug af arkiver. De tre dele i modellen udgøres af *domain knowledge*, *artifactual literacy* og *archival intelligence*.³⁴

Domain knowledge er kendskabet til og forståelsen af det emne forskeren ønsker at undersøge, som for eksempel amerikansk udenrigspolitik eller dansk udvandringshistorie.³⁵ Artifactual literacy er "*the practice of criticism, analysis, and pedagogy that reads texts as if they were objects and objects as if they were texts*".³⁶ Det er med andre ord evnen til at kunne fortolke arkivalier, og vurdere deres værdi som dokumentation. Archival intelligence betegner Yakel og Torres som en forskers viden om arkivterminologi, arkivpraksis samt arkivinstitutioner, såsom årsagerne der ligger arkivregler- og procedure, hvordan man udvikler søgningsstrategier til at udfolde forskningsspørgsmål, og en forståelse for det forhold der findes mellem primærkilder og eventuelle kopier der laves af disse kilder.³⁷ Det er netop archival intelligence aspektet af deres model Yakel og Torres fokuserer på i deres undersøgelse, da dette aspekt knytter sig så direkte til arkivernes emnefelt.

Yakel og Torres' målsætning var, at åbne op for en diskussion om hvordan man bedst kan fostre udviklingen af denne ekspertviden blandt forskere, akademikere såvel som slægtsforskere, der tilgår arkiver, og hvilken rolle arkiver bør spille i denne udvikling.³⁸

En nyere artikel der søger at bygge videre på de overvejelser der gjorde sig gældende hos Duff og Johnson, samt Yakel og Torres er Peter Carinis artikel *Information Literacy for Archives and Special Collections: Defining Outcomes* fra 2016. Carini ønsker ligesom Yakel og Torres identificere hvad der kan siges at konstituere

³² Yakel, Elizabeth & Torres, Deborah A. 2003. "AI: Archival Intelligence and User Expertise", i *The American Archivist*, vol. 66, s. 51 – 78.

³³ Yakel & Torres. 2003. S. 62.

³⁴ Yakel & Torres. 2003. S. 51 – 52.

³⁵ Yakel & Torres. 2003. S. 52.

³⁶ Yakel & Torres. 2003. S. 52.

³⁷ Yakel & Torres. 2003. S. 52.

³⁸ En mere indgående behandling af og diskussion om Yakel og Torres' artikel er udfoldet i indeværende speciales 'Teori' kapitel.

archival literacy. Hans artikel tager udgangspunkt i tankerne som Yakel og Torres igangsatte, men han påpeger at deres studie ikke går nok i dybden, og kun fastsætter den viden som en bruger bør have, før denne kan siges at være 'ekspert' i effektivt at kunne bruge arkiver. Carini ønsker specifikt at definere et sæt af evner og resultater som bruger skal kunne udføre og opnå, før de kan kaldes eksperter i arkivbrug. Ydermere ønsker Carini også at diskutere hvordan disse evner bedst kan videregives til studerende på bachelorniveau.³⁹

Carini ser det som afgørende at studerende introduceres til arkiver, og at de får dybdegående undervisning i hvordan primær kilder effektivt kan anvendes. Ansvar for dette hviler i Carinis optik delvist hos arkivarene selv, der bør gå forrest og etablere standarder for hvordan de studerende bedst kan læres evner, der tillader dem at blive eksperter i brug af arkiver.⁴⁰ Det centrale i Carinis artikel er hans udkast til et sæt af seks "standards", der sammen udgøre en undervisnings guide, som udpeger centrale evner de studerende bør undervises i. Disse seks standarder er:

Know; At lære de studerende at *vide* introducere dem til eksistensen af primær kilder, lære dem at genkende denne type kilder, og gøre dem bekendte med forholdet mellem primær kilder og sekundære kilder.

Interpret; At lære de studerende at *fortolke* giver dem værktøjer og evner til at forstå og fortolke den information der findes i primær kilder. Dette omfatter også viden om vigtigheden af kronologi og viden om den historiske kontekst hvori en kilde er blevet til.

Evaluate; At lære de studerende at *evaluere* i en arkivmæssig kontekst omhandler en forståelse af det arkivalske princip om proveniens, altså viden om, at et arkivalies ophav har afgørende betydning for, hvordan man lokaliserer et givent arkivalie eller en given arkivsamling.

Use; At lære de studerende at *bruge* er designet til at lære dem om den fysiske håndtering af primær kilder, såvel som de restriktioner der er på for eksempel klausuleret materiale, der ikke er frit og offentligt tilgængeligt.

Access; At lære de studerende at *tilgå* arkiver går mere i dybden med hvordan man kan lokalisere arkivsamlinger og arkivalier generelt. Mere præcist involverer det hvordan man bruger arkivbeskrivelser og andre dokumenter der beskriver arkivsamlinger, og den øvrige dokumentation der indgår i samlingen til at facilitere deres tilgængelighed og brug.

³⁹ Carini, Peter. 2016. Information Literacy for Archives and Special Collections: Defining Outcomes, i Libraries and the Academy, vol. 16, no. 1, s. 193 – 208.

⁴⁰ Carini. 2016. S. 198.

Follow Ethical Principles; At lære de studerende at *følge etiske principper* introducere de studerende til den etiske brug af primær kilder, dette omfatter blandt andet hvordan man kan inddrage ikke offentligt materiale i sit arbejde.

Carinis standarder søger altså i høj grad at omfatte alle aspekter af de studerendes brug af arkiver, og hvilke evner de bør have for effektivt at kunne inkludere arkivmateriale i deres arbejde. Han understreger dog, at hans seks "standards" ikke bør anses for at være et rigtigt og fastsat sæt af mål, men i stedet som et slags udkast, der skal kunne inspirere flere forslag og lede til en bred accepteret model, der senere hen kan blive testet i praksis.⁴¹

Den skotske arkivforsker Alison J. Diamond publiceret i 2016 artiklen *Understanding the Audience: Survey into the use of archives by teachers in Scotland*, der var resultatet af en omfangsrig undersøgelse af skotske lærers brug af arkiver, som hun havde foretaget i 2015. Denne artikel er baseret på en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, der blev sendt ud til en lang række skotske lærer på niveauer fra børnehaveklasse til 3. g. Spørgeskemaet blev besvaret af 103 lærer, og de blev hovedsageligt spurgt ind til hvem de som lærer er, og hvilket niveau de underviser, hvordan de finder arkiver til brug i deres undervisning, hvor de søger efter primær kilder online og hvilke sider der anvender til dette, samt hvorvidt de er bekendte med og anvender den hjælp arkivarer kan give til at bruge arkiver sammen med deres elever.⁴²

Undersøgelsen fandt at lærerne overordnet set var entusiastiske og positivt stemte over at inddrage arkiver og arkivalier i deres undervisning, og introducere deres elever for spændende primær kilder. Til gengæld fandt undersøgelse også hvilke primære udfordringer lærerne stod overfor i deres daglige arbejde når det kommer til brug af arkiver: mangel på tid og mangel på viden – viden om hvordan man lokaliserer arkiver der er relevante og passende, og viden om hvordan de bedst kan anvendes når de endelig er blevet fundet.⁴³ Ud fra Diamonds sammendrag af spørgeskemaundersøgelsen fremgår det, at lærerne er vandt til, og foretrækker, at anvende online ressourcer, der kan give dem hurtig adgang til materiale de kan anvende i deres undervisning. Diamond argumentere derfor, at den proces der typisk går forud for brug af arkiver - lokalisering af netop de arkivalier man leder efter, danne sig et overblik over arkivsamlingen de indgår i så man bedre forstår deres kontekst, og den ansøgningsproces man skal gennemgå hvis man ønsker at tilgå klausuleret og ikke offentligt materiale - er en stor hindring for lærernes brug af arkiver.⁴⁴ Denne proces bliver blot sværere, da de fleste lærer i undersøgelsen giver udtryk for, at de kun har begrænset viden om arkiver.

⁴¹ Carini. 2016. S. 207.

⁴² Diamond, Alison J. 2016. *Understanding the Audience: Survey into the use of archives by teachers in Scotland*. The Clore Leadership Programme. S. 2 - 3

⁴³ Diamond. 2016. S. 22.

⁴⁴ Diamond. 2016. S. 32.

På baggrund af dette argumenterer Diamond for, at arkiver i fremtiden vil stå overfor et generelt problem, der vil gælde for størstedelen af deres brugere: forventningen om, at information kan findes lyn hurtigt. Diamonds argument er her, at et stigende antal af arkivernes brugere er "digital native", altså digitale indfødte, og at der dermed vil komme en stigende forventning til, at arkiver, ligesom onlinemaskiner som for eksempel Google, vil kunne give relevant information, ved blot at to-ords søgninger.⁴⁵ Diamond ser derfor lærerne som repræsentanter for en ny brugergruppe, som arkiverne skal gøre sig bekendte med: en brugergruppe der leder efter øjeblikkelig information online, der både er forståeligt men også er vel dokumenteret. Denne brugergruppe har et klart mål, men kun få af de traditionelle evner der associeres med arkivbrug.⁴⁶ Diamonds konklusion er derfor, at hvis arkiver ønsker at imødekomme disse fremtidige udfordringer, må man nytænke hvordan man giver adgang til arkiver og hvordan man 'markedsføre' denne adgang. Diamond foreslår derfor, at man som arkivinstitution blandt andet kan begynde at præsentere arkivsamlinger og arkivalier i video-format, altså formater der ikke stiller samme krav til indgående læsning og forskning, som traditionelt arkivbrug. Ligeledes foreslår Diamond, at arkiver i langt højere grad bør gøre reklame for deres samlinger, og igangsætte promoveringskampagner for at fortælle fremtidens brugere, og fremtidens samfund hvilke værdier arkiver kan tilbyde.⁴⁷

Problematikkerne omhandlende arkivbrug og arkivbrugere er også blevet rejst udenfor arkivforskningen. Historikeren Andreas Flickers beskæftiger sig i sin artikel *Towards A New Digital Historicism? – Doing History In The Age of Abundance* (2012) med historikers brug af arkiver, og hvordan deres måder at bruge arkiver på vil udvikle sig i fremtiden.⁴⁸ Det interessante ved Flickers' tekst i dette speciale sammenhænger, at han netop beskæftiger sig med digitalt skabte arkivalier og den fremtidige brug deraf ud fra en historikers synspunkt. Hans fokus er altså ligesom de tidligere nævnte værker, på den forskningsmæssige brug af arkivalier. Hans tekst er dog værd at fremhæve, da hans udgangspunkt som historiker og hans fokus på digitalt skabte arkiver, adskiller sig fra disse øvrige tekster om arkivbrug.

Det skal ligeledes nævnes, at Flickers hovedsageligt beskæftiger sig med den store mængde af videoer, billeder, blogs etc. der deles på online platforme som YouTube og Facebook. Han anser her disse som værende en slags online private arkivalier, som historikere kan drage brug af fremtiden.⁴⁹ Det centrale Flickers i denne forbindelse diskuterer er, at selvom mængden af arkivalier dermed vil eksplodere i fremtiden, så vil der ikke være den samme form for dokumentation af for eksempel den enkelte videos historiske

⁴⁵ Diamond. 2016. S. 32 – 33.

⁴⁶ Diamond. 2016. S. 32.

⁴⁷ Diamond. 2016. S. 32 – 33.

⁴⁸ Flickers, Andreas. 2012. "Towards A New Digital Historicism? – Doing History in The Age of Abundance", i *Journal of European History and Culture*, vol. 1, nr. 1.

⁴⁹ Flickers. 2012. S. 6 – 8.

kontekst, som der ville have været ved et 'traditionelt' arkivalier hos en arkivinstitution. Det som gør Flickers diskussion interessant i forhold til dette speciale er, at han argumenterer for, at historikerens brug af digitalt skabte arkivalier på mange måder adskiller sig fra brugen af analoge arkivalier. Ifølge Flickers må historikeren i fremtiden påtage sig viden og evner fra computervidenskaben; kendskab til elektroniske databaser og de nye måder hvorpå historisk materiale kan præsenteres digitalt, samt viden om digitalt metadata og hvordan kildekritik kan udføres på digitalt skabt materiale.⁵⁰

Flickers konkluderer altså, at som arkiverne gradvist overgår til at være hovedsageligt digitalt skabte, stilles historikerne over for nogle helt nye problemstillinger end det hidtil har været tilfældet. Flickers argumenterer derfor, at historikerne må udvikle sig i trit med arkiverne, og tilegne sig ny viden og nye metoder, der vil muliggøre at de effektivt kan drage nytte af digitalt skabte arkiver. Det kan altså siges, at Flickers i dette tilfælde mener, at brugerne bør tilpasse sig og imødekomme arkivernes udvikling, i modsætning til de tidligere fremhævet værker, der understreger at det primært er arkivernes ansvar at imødekomme brugere. Dette skyldes formodentlig, at Flickers selv er historiker, men ikke desto mindre er det relevant at fremhæve, at tilpasningen til den udvikling der sker indenfor arkivverdenen, også kan komme fra brugeren selv.

Opsummering

De udvalgte tekster der er blevet inddraget i det foregående afsnit, illustrerer de forskellige måder hvorpå arkivbrug og arkivbrugere er blevet undersøgt gennem de sidste 30 år. Som tidligere nævnt, skal ovenstående blot ses som en række nedslag i forskningsfeltet, der illustrerer de generelle tanker og forskningsmetoder der findes indenfor feltet. Der er således blevet foretaget kvalitative såvel som kvantitative undersøgelser, i forsøg på at indsamle respons og data fra arkivernes brugere. Brugere de enkelte forskningsprojekter beskæftiger sig med varierer ligeledes. Hvor det for eksempel hos Yakel og Torres er eksperter man ønsker at undersøge, beskæftiger Diamond sig til gengæld med brugere, der kun har begrænset erfaring med arkiver. Især i de nyere artikler, som Carini (2014) og Diamond (2016), er der et større fokus på hvilke nye udfordringer, der er opstået efter digital og online adgang til arkiver, er blevet en realitet. Disse perspektiver til de digitale udfordringer er også til stede hos eksempelvis Yakel og Torres (2003), men er naturligvis ikke i fokus på samme måde, som det er tilfældet hos de nyere tekster. Netop de digitale udfordringer, mere specifikt udfordringerne for brug af digitalt skabte arkivalier, er som bekendt fokuset for indeværende speciale. I det efterfølgende afsnit vil dette speciales problemstilling blive sammenstillet med den øvrige forskning indenfor feltet om arkivbrug og arkivbrugere, der er blevet illustreret i det ovenstående afsnit.

⁵⁰ Flickers. 2012. S. 7.

Perspektiver til forskningen

Når der tales om digitale arkiver og brugen der af i de tekster der er inddraget i de foregående afsnit, så menes der mere specifikt digitaliserede arkiver, med Carini som den eneste undtagelse, da Carinis netop fokuserer på digitalt skabte arkiver. Dette forhold skitserer umiddelbart det generelle forskningsfelt ganske godt, da der kun i meget begrænset omfang findes forskning om brug af digitalt skabte arkiver. Dette illustreres måske bedst ved de metastudier, der har søgt at skabe overblik over forskningsfeltets generelle udvikling og tendenser. *The Use of Records – A Literature Review* (2007) af svenske Anneli Sundqvist og *Reflections on Archival User Studies* (2015) af sydkoreanske Hea Lim Rhee er begge eksempler på denne type studier, dog er digitalt skabte arkiver, og studier omkring dem, ikke nævnt eller behandlet, da forskning om brug af digitalt skabte arkiver stadig er yderst begrænset.

Årsagen til denne manglende forskning på området skyldes sandsynligvis to forhold. For det første er det overordnede forskningsfelt om arkivbrug stadig relativt begrænset i omfang, og studier om brug af arkiver udgør ingenlunde størstedelen af studier omhandlende arkiver generelt.⁵¹ For det andet er digitalt skabte arkiver stadig et relativt nyt koncept; de massive private digitalt skabte arkiver Carini beskæftiger sig med, opstod først med de sociale mediers frembrud for knap ti år siden, og samtlige digitalt skabte arkiver fra offentlige institutioner er stadig klausulerede, og vil i langt de fleste tilfælde ikke være ældre end 25 - 30 år gamle.

Indeværende speciale adskiller sig derfor fra den generelle forskning indenfor arkivbrug og arkivbrugere, da brugen af digitalt skabte arkiver netop er dette speciales centrale analysepunkt. En anden tendens som dette speciale søger at bryde med er, at tidligere forskning oftest begrænser sig til enkelte brugergrupper, eksempelvis forskere, eller enkelte typer af brugere, som for eksempel eksperter. En overvægt af forskningen indenfor arkivbrug og arkivbrugere beskæftiger sig netop med forskere, især historikere, eller eksperter, hvad enten der er tale om universitetsforskere eller slægtsforskere.⁵² Hermed menes ikke, at disse grupper ikke inddrages i indeværende speciale, men fortolkningen af begrebet 'arkivbrugere' er dog forsøgt at blive fortolket i så bred en forstand, som det er muligt indenfor dette speciales omfang.

Indeværende speciale drager dog stadig inspiration fra tidligere forskning. Yakel og Torres' begreb om archival intelligence danner således baggrund for analysens teoretiske fundament, der som tidligere nævnt, bliver udfoldet nærmere i det efterfølgende kapitel. Ligeledes udgør kvalitative interviews specialets

⁵¹ Rhee. 2015.S. 31.

⁵² Rhee. 2015.S. 34.

empiriske grundlag, som det er tilfældet i en lang række tidligere forskningsprojekter omhandlende arkivbrug og arkivbrugere.

Teori

I dette kapitel vil der redegøres for det centrale teoretiske begreb, som vil blive anvendt i specialets analyse: *archival literacy*. Derudover vil der også blive redegjort for, hvordan begrebet vil blive tolket og anvendt i indeværende speciale.

Archival literacy

Archival literacy er et begreb der skal forstås som en slags videreudvikling af begrebet information literacy. Information literacy er et begreb der udspringer fra informationsvidenskaben og især indenfor biblioteksforskning er begrebet blevet anvendt. Information literacy har her været et begreb, der beskriver at bibliotekerne i deres møde og arbejde med brugerne skal fokusere på, at assistere deres brugere med at finde information hvor som helst, i et hvilket som helst format, og videre hjælpe dem med selv at udvikle deres egne søgeteknikker for at udvide og styrke deres viden.⁵³ Begrebet vandt især bred anerkendelse i 1990'erne, hvor der kom et skifte indenfor biblioteksverdenen, og den måde hvorpå man hjalp brugeren med at tilgå biblioteket; fokus blev lagt på at facilitere brugernes egen videreudvikling af deres viden og kompetencer til at finde og forstå information, deres *information literacy*.⁵⁴

Information literacy er senere hen blevet overført til arkivteorien, hvor begrebet archival literacy har opstået. Ligesom indenfor biblioteksverdenen, er kernen af archival literacy at arkiver bør arbejde med deres brugere for at facilitere en udvikling af deres egen viden, således de på sigt selv kan finde, forstå og fortolke den information de kan finde på arkivet.⁵⁵ Der findes dog kun en begrænset mængde litteratur, der beskæftiger sig med præcist hvilke evner eller kompetencer der udgør archival literacy, så der findes ikke umiddelbart nogen bestemt, eksakt og bredt accepteret definition af begrebet.⁵⁶ Derfor vil det også være nødvendigt at tilpasse begrebet specifikt til dette speciales emneområde.

Mere specifikt omfatter information literacy evnen til at vide hvornår information behøves; til at identificere den eller de kilder man skal bruge for at forstå et givent problem; til at finde, evaluere og organisere den behøvede information; og til effektivt at kunne anvende den information.⁵⁷ Der findes mange forskellige

⁵³ Yaker, Elizabeth. 2004. "Information literacy for primary sources: Creating a new paradigm for archival researcher education", i *OCLC Systems & Services: International digital library perspectives*, vol. 20, nr. 2, s. 61 – 64. S. 63.

⁵⁴ Yaker. 2004. S. 63.

⁵⁵ Yaker. 2004. S. 62 – 63.

⁵⁶ Morris, Sammie; Mykytiuk, Lawrence & Weiner, Sharon. 2014. "Archival Literacy for history Students: Identifying Faculty Expectations of Archival Research Skills", i *The American Archivist*, vol. 77, nr. 2, s. 394 – 424. S. 399.

⁵⁷ Morris et. al. 2014. S. 397.

tolkninger af information literacy, der er blevet tilpasset til diverse forskningsfelter, men der findes som tidligere nævnt ikke nogen umiddelbar fastsat fortolkning af begrebet i en arkivteoretisk kontekst.⁵⁸

Definitioner på archival literacy

Sammie Morris, Lawrence Mykytiuk & Sharon Weiner (2014) beskæftiger sig netop med at søge en definition på archival literacy, specifikt i forhold til universitets studerende.⁵⁹ Gennem deres studie baseret på interviews med historieundervisere ved Purdue University, samarbejde med universitetsarkivaren og en gennemgang af universitetets undervisningsmateriale, har de lavet en liste bestående af 51 punkter fordelt indenfor syv primære kompetencer, der detaljeret beskriver hvad archival literacy kan siges konkret at omfatte.⁶⁰ Selvom deres studie beskæftiger sig specifikt med historiestuderende, så kan deres konklusioner formodentligt godt anvendes i en bredere arkivmæssig kontekst, da der i de fleste tilfælde er tale om kompetencer, der ikke udelukkende er relevante for studerende. De syv primære kompetencer de definerer for studerende, omfatter en lang række arkivrelaterede aktiviteter, evner og processer, og er som følgende:⁶¹

1. Evnen til at kunne identificere og have kendskab til primære kilder.⁶²

Denne første og relativt fundamentale kompetence omfatter et kendskab til hvad en primærkilde generelt er, herunder hvad der adskiller denne type kilde fra sekundær- og tertiærkilder, samt hvorfor primærkilder netop er så centrale for historieforskning.

2. Evnen til at kunne lokalisere primære kilder.⁶³

Denne kompetence kan siges at ligge i forlængelse af den første. Denne er evnen til at kunne lokalisere og opsøge primære kilder. Dette omfatter også viden om hvad der adskiller et arkiv fra andre institutioner der indsamler primærkilder, som for eksempel biblioteker og museer. Et andet aspekt af denne kompetence er evnen til at kunne gøre effektivt brug af arkivbeskrivelser og online søgemuligheder til at finde de arkiver og arkivalier vedkommende leder efter.

3. Evnen til at kunne anvende forskningsspørgsmål, beviser og argumentation til at videreudvikle en tese.⁶⁴

Denne kompetence omfatter evnerne til at kunne formulere spørgsmål der kan besvares gennem brug af primærkilder, og kunne formulere argumenter på baggrund af viden indsamlet fra primærkilder. I forlængelse af dette fremhæver Morris et. al. også vigtigheden af, at have en kritisk

⁵⁸ Morris et. al. 2014. S. 397 & 399.

⁵⁹ Morris et. al. 2014.

⁶⁰ Morris et. al. 2014. S. 400 & 404 – 407.

⁶¹ Oversættelsen af kompetencernes ordlyd er min egen.

⁶² Morris et. al. 2014. S. 404.

⁶³ Morris et. al. 2014. S. 404.

⁶⁴ Morris et. al. 2014. S. 404 - 405.

tilgang til arkivalier, primærkilder. Hermed menes, at det er centralt at kunne forklare eventuelle mangler, der må optræde i et pågældende arkiv, og kunne identificere autenticiteten af arkivet, såvel som dets historiske kontekst.

4. Viden om hvordan man opsøger hjælp hos en arkivar.⁶⁵

Denne kompetence omhandler ikke blot viden om hvordan man konkret kan komme i kontakt med en arkiver. Det afgørende ved denne evne Morris et. al. fremhæver er, at det er nødvendigt at kunne kommunikere ens informationsbehov på en forståelig, effektiv og præcis måde, således at arkivaren kan yde den bedst mulige hjælp.

5. Indgående kendskab til arkiver, herunder arkivbegreber- og processer.⁶⁶

Denne kompetence kan delvist forstås i forlængelse af den forrige kompetence. Hvis man for eksempel er bekendt med almene arkivbegreber såsom 'samling', 'arkivbeskrivelse' og 'proveniens', vil det netop blive nemmere ikke blot at formulere effektive spørgsmål til en arkivar, men også selvstændigt at tilgå, forstå og bruge arkiver. Et andet aspekt af denne kompetence omfatter også et kendskab til hvordan man kan søge adgang til arkiver, der stadig er klausulerede, og hvordan man generelt 'opføre' sig på et arkiv: for eksempel at man skal være utrolig forsigtig når man læser i skrøbelige originale fysiske arkivalier.

6. Evnen til at kunne følge retningslinjer for publicering.⁶⁷

Denne kompetence omfatter hovedsageligt kendskab til forskellene mellem publiceret og ikke publicerede kilder, og hvordan information man har fra ikke publicerede kilder, som for eksempel arkivalier, kan gengives eller på anden måde inkorporeres og bruges i ens arbejde. I forlængelse af dette er også viden om hvordan man kan få tilladelse fra arkivet til at citere fra, gengive eller genbruge arkivalier, og de informationer de indeholder.

7. Avancerede evner.⁶⁸

Dette er et relativt bredt sæt evner, der omhandler indgående kendskab til de processer som arkiver udfører i deres arbejde med arkivalier, såvel som arkivteori. Her kan som eksempel nævnes kendskab til hvordan arkiver udfører bevaring og kassation, samt viden om hvordan arkiver generelt er struktureret, hvorfor de er struktureret som de er, og hvorfor der er variationer i hvordan arkiver er indrettet på forskellige måder. Slutteligt er et aspekt af disse avancerede evner

⁶⁵ Morris et. al. 2014. S. 405.

⁶⁶ Morris et. al. 2014. S. 405 - 406. På originalsproget kaldes dette punkt "*acculturation to archives*".

⁶⁷ Morris et. al. 2014. S. 406.

⁶⁸ Morris et. al. 2014. S. 406 - 407.

også evnen til at vide hvordan man som bruger kan bekræfte et givent arkivalies autenticitet, herunder hvordan man finder information om ophav såvel som historisk kontekst.

Som tidligere nævnt findes der ikke nogen fastsat definition af archival literacy, og begrebet bør derfor tilpasses indenfor det bestemte område af arkivfaget som man ønsker at undersøge. Morris et. al. beskæftiger sig specifikt med historiestuderende, og hvorledes man bedst kan udvikle deres archival literacy, hvilket også tydeligt spejles i deres syv kompetencer. Et andet forskningsprojekt der har beskæftiget sig med archival literacy er behandlet i *AI: Archival Intelligence and User Expertise* (2003) af Elizabeth Yakel and Deborah A. Torres. Deres studie er baseret på interviews med 28 universitetsforskere af varierende grad af erfaring med arkiver, med det formål at konstruere en model for den ekspertise forskere må have for effektivt at kunne drage brug af arkiver og primærkilder generelt, altså netop archival literacy.⁶⁹ Modellen for archival literacy de konstruere er tredelt, således at de identificere tre overordnede former for viden, der kræves for at kunne arbejde effektivt med primærkilder: *domain knowledge*, *artifactual literacy* og *archival intelligence*.⁷⁰

Domain knowledge er kendskabet til og forståelsen af det emne forskeren ønsker at undersøge, som for eksempel amerikansk udenrigspolitik eller dansk udvandringshistorie.⁷¹ Artifactual literacy er "*the practice of criticism, analysis, and pedagogy that reads texts as if they were objects and objects as if they were texts*".⁷² Det er med andre ord evnen til at kunne fortolke arkivalier, og vurdere deres værdi som dokumentation. Archival intelligence betegner Yakel og Torres som en forskers viden om arkivterminologi, arkivpraksis samt arkivinstitutioner, såsom årsagerne der ligger arkivregler- og procedure, hvordan man udvikler søgningsstrategier til at udfolde forskningsspørgsmål, og en forståelse for det forhold der findes mellem primærkilder og eventuelle kopier der laves af disse kilder.⁷³

Archival intelligence er fokuspunktet for deres studie, da denne netop henleder sig direkte til arkiver. Yakel og Torres fremhæver her, at mens domain knowledge såvel som artifactual knowledge kan opnås mange steder, så er archival intelligence en form for viden som arkiver har en unik mulighed for at styrke hos deres brugere.⁷⁴ Derfor kan der i flere henseende også sættes et lighedstegn mellem betydningen af archival intelligence og archival literacy, og der vil derfor i dette afsnit udelukkende fokuseres på archival intelligence aspektet af Yakel og Torres' model.

⁶⁹ Yakel & Torres. 2003. S. 51.

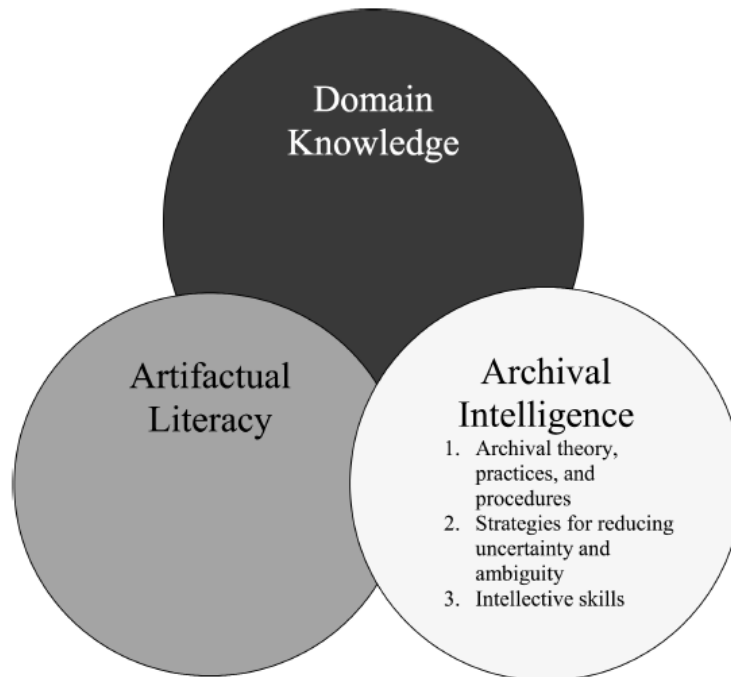
⁷⁰ Yakel & Torres. 2003. S. 51 – 52.

⁷¹ Yakel & Torres. 2003. S. 52.

⁷² Yakel & Torres. 2003. S. 52.

⁷³ Yakel & Torres. 2003. S. 52.

⁷⁴ Yakel & Torres. 2003. S. 52 – 53.

Yakel og Torres' model for brugereksptise i arkiver.⁷⁵

Som det fremgår af ovenstående illustration, så underinddeler Yakel og Torres archival intelligence i tre dimensioner:

1. Viden om arkivteori, arkivpraksis og procedure.⁷⁶

Disse tre områder dækker en bred vifte af viden og evner der relaterer sig til brug af primærkilder, og dét at kunne effektivt orientere sig i en arkivinstitution. En forståelse af arkivterminologi kan facilitere brugen af forskellige informations resurser, såsom arkivbeskrivelser og arkivers online søgemuligheder. Denne forståelse af 'arkivsproget' indikerer også at vedkommende er i stand til at adskille arkiver og biblioteker og har kendskab til forskellene på hvordan disse to institutioner fungerer og er indrettet, samt hvilke regler der er årsagerne til disse forskelle. Ifølge Yakel og Torres er en anden vigtig del i dette led af archival intelligence netop en forståelse for de regler, der gør sig gældende på et arkiv. Yakel og Torres fandt i deres undersøgelse, at deres interviewpersoner havde et generelt godt kendskab til de regler der findes på biblioteker, men at mange samtidig ikke havde det samme naturlige forhold til regler på arkiver. Det var derfor en markant forhindring for de forskere der ikke kendte til arkivernes regler. Når man har fået lært arkivets reglementer, så kan man netop hellige flere mentale resurser til at tænke over det pågældende spørgsmål, man kom til arkivet for at få besvaret. Det sidste aspekt Yakel og Torres fremhæver under dette videnspunkt er at kunne

⁷⁵ Yakel & Torres. 2003. S. 53.

⁷⁶ Yakel & Torres. 2003. S. 63 – 69.

identificere grænserne for ens egen viden, såvel som den pågældende arkivinstitutions egne arkivarers videns begrænsninger. Hermed menes, at evnen til at kunne vurdere ens egen viden og arkivarens viden er afgørende for at kunne danne sig et præcist billede af de informationsmæssige begrænsninger det pågældende arkiv kan siges at have, og dernæst udtænke en måde hvorpå man kan arbejde udenom disse begrænsninger. Interessant at bemærke er her, at Yakel og Torres fandt at der ikke blot var tendens til at forskerne overvurderede arkivarens viden, men også samtidig var en tendens til at arkivere ofte overvurderede forskernes viden og kendskab til arkiver.

2. Strategier for at reducere usikkerhed og tvetydighed når ustrukturerede problemer og ikke klart definerede løsninger er normen.⁷⁷

Yakel og Torres argumenterer for, at efterspørgsler til et arkiv oftest udgøre ustrukturerede problemer. Et ustruktureret problem er her et problem der har *"one or more parameters the values of which are left unspecified as the problem is given to the problem solving system"*.⁷⁸ Dette gør sig gældende i tilfældet af arkiver, da tilstedeværelsen af dokumentation i et pågældende arkiv eller arkivalie ofte er ukendt, processen om at tilgå arkivet er komplekst og meget af den dokumentation der findes, kræver varierende grader af fortolkning og kan umiddelbart være tvetydig. Søgningstrategien man vælger at lægge for en given henvendelse til arkivet, vil altså formodentlig variere fra arkivsamlings til arkivsamlings, da der vil forekomme forskelle på enkelte arkivers indretning, typer af arkivalier der findes og de redskaber man kan anvende for at tilgå arkivalierne. Netop derfor understreger Yakel og Torres her vigtigheden af at kunne strukturere en effektiv søgningsproces, som en afgørende del af archival intelligence. En effektiv og præcis søgningsstrategi gør det nemlig muligt for brugeren at begynde at strukturere disse ustrukturerede problemer. Yakel og Torres mener brugen af arkiver indeholder. I forlængelse af dette understreger Yakel og Torres, at viden om hvor man på forhånd vil begynde sin søgning i arkivet er en god måde at reducere usikkerhed på. Det sidste aspekt der fremhæves under dette punkt, er evnen til at kunne stille gode og effektive spørgsmål til arkivaren hos den pågældende arkivinstitution. For at man kan stille disse effektive spørgsmål, må man som forsker have indgående kendskab til arkiver. Yakel og Torres finder gennem deres interviews, at de mest erfarne forskere de interviewer alle forbereder konkrete og indgående spørgsmål forud for deres besøg hos et arkiv.

3. *"Intellectual skills"*.⁷⁹

⁷⁷ Yakel & Torres. 2003. S. 69 – 73.

⁷⁸ Yakel & Torres. 2003. S. 69.

⁷⁹ Yakel & Torres. 2003. S. 73 – 77.

Intellective skills omfatter evnen til at forstå repræsentanter af dokumenter, aktiviteter og processer. Dette er en vigtig del i udviklingen af de overordnede rammer indenfor hvilke forskeren skal søge at løse sin problemstilling. Det overordnede karaktertræk for intellective skills er således evnen til at planlægge en overordnet forskningsstrategi og identificere hvorledes arkivet bedst bruges til at opfylde ens krav. Yakel og Torres understreger her, at det centrale aspekt af disse evner er dét at kunne udfolde sin fremgangsmetode, som man arbejder sig igennem arkivet, hvor man finder meningsfulde sammenhænge man anvender til at videreudvikle sin proces. Dette aspekt kommer til udtryk i to 'handling': forberedelse som en måde at skabe rammer for forskningsprocessen, og forståelse for hvordan arkivbeskrivelser og dokumentation leder til eller repræsenterer primærkilder, arkivalier. Den første af disse to handlinger, forberedelse, er en vigtig dimension af intellective skills, da det at lægge en plan før man tilgår et arkiv sikre at ens forskningsstrategi bygges på et velovervejet fundament. Disse forberedelser kan for eksempel omfatte at ringe til arkivet før man besøger det, at læse om arkivsamlingen på arkivets hjemmeside, samt læse sekundærkilder der tidligere har anvendt den pågældende arkivsamling. Den anden handling, forståelse for arkivbeskrivelser og dokumentation, er en central dimension af archival intell igence fordi hvis en forsker er i stand til at visualisere og forstå den pågældende arkivsamling gennem dennes beskrivelser og dokumentation, vil forskeren naturligvis have bedre forudsætninger for at sortere igennem arkivet, og finde frem til netop de informationer forskeren er på udkig efter.

Opsummering

Fælles for de to forskningsprojekter behandlet i ovenstående er, at de begge beskæftiger sig med archival literacy for mennesker indenfor universitetsverdenen. Hvor Morris et. al. beskæftiger sig med universitetsstuderende, har Yakel og Torres universitetsforskere som deres fokusområde. Dette forhold mellem de to fortolkninger af archival literacy bliver tydeliggjort når man betragter de mange ligheder, der er mellem de evner og den viden de prioritere i forbindelse med deres brugergrupper archival literacy.

De tager begge udgangspunkt i vigtigheden af brugerens bekendtskab med arkiver på en lang række områder. Et kendskab til arkivterminologi såvel som de regler der gør sig gældende for at tilgå og arbejde med arkiver, samt viden om de processer og årsager der ligger til baggrund for disse, giver brugeren de bedst mulige forudsætninger for effektivt at kunne drage brug af arkivet. Både Morris et. al. og Yakel og Torres understreger netop, at denne type viden tillader brugeren at bedre kunne drag brug af arkivere, ved at kunne stille mere præcise og indgående spørgsmål, der ligeledes vil give mere præcise og brugbare svar. Viden om arkiver gør det samtidig muligt for brugeren at kunne forstå og praktisk anvende arkivbeskrivelser og dokumentation. Evnen til at kunne drage nytte af arkivbeskrivelser og dokumentation er ligeledes afgørende

for en brugers grad af archival literacy, da brugeren dermed bedre kan sortere i og forstå arkivets indhold, før vedkommende konkret sidder og kigger i selve arkivet. I forlængelse af dette understreges det i begge forskningsprojekter, at bekendtskab til arkivers online søgefunktioner, og hvordan disse bedst anvendes, også bør inkluderes som en del af archival literacy. Samlet set beskriver Morris et. al. det måske bedst, ved at anvende vendingen "*acculturation to archives*".⁸⁰ Brugeren skal altså ikke føle at arkivet er en 'fremmed kultur', men i stedet have viden og evner der tillader brugeren at træde ind i og forstå arkivets kultur. Især Yakel og Torres vægter også evnen til at kunne grundigt forberede og planlægge sit besøg hos en arkivinstitution højt. Her understreger de at denne forberedelse kan tage form af blandt andet en grundig gennemlæsning af arkivbeskrivelser tilgængelige online, såvel som at kontakte arkivet direkte forud for besøgt. Slutteligt er et centralt fællespunkt for de to teksters fortolkninger af archival literacy for forskere og studerende, at brugerens evne til at kunne anvende arkivet og brugerens viden derom, til kontinuerligt at udvikle deres forskningsproces, som et afgørende aspekt for archival literacy.

Ovenstående opsummering vil udgøre den fundamentale fortolkning af archival literacy, hvorpå specialets efterfølgende analyse vil blive baseret. Denne forståelse af begrebet omfatter en bred vifte af evner, der kan siges at være relevante for enhver brugergruppe, også selvom den forskningsmæssige baggrund for denne fortolkning tager sit udgangspunkt i universitetsforskere- og studerende. Da hverken Morris et. al. eller Yakel og Torres beskæftiger sig specifikt med digitalt skabte arkivalier, er spørgsmålet så nu, hvordan den ovenstående opsummerings karakterisering af archival literacy kan 'oversættes' til brugen af digitalt skabte arkivalier hos offentlige danske arkivinstitutioner. Der vil naturligvis være flere evner og vidensområder der ligeledes vil være centrale ved brug af digitalt skabte arkivalier, men måderne hvorpå disse konkret skal anvendes i praksis vil formodentlig være forskellige. Det vil derfor i det efterfølgende kapitel blive diskuteret hvordan archival literacy kan fortolkes for digitalt skabt arkivalier i offentlige danske arkivinstitutioner.

Archival literacy for offentlige digitalt skabte arkivalier i Danmark

I dette kapitel vil begrebet archival literacy blive overført til digitalt skabte arkivalier i en dansk kontekst. Kapitlets overordnede formål er derfor at identificere den konkrete viden brugere bør have, for at have optimale forudsætninger for at tilgå og bruge et offentligt dansk digitalt skabt arkiv. Der vil herunder således også løbende blive redegjort for relevante aspekter af den bevarings- og tilgængeliggørelsespraksis, der eksisterer i Danmark, når der tales om digitalt skabte arkiver. Dette gøres med henblik på efterfølgende at kunne analysere de interviews der udgøre specialets empiriske grundlag, på baggrund af den fortolkning af archival literacy der vil blive analyseret i dette kapitel.

⁸⁰ Morris et. al. 2014. S. 405.

Kapitlet vil udover at fokusere på de særlige aspekter ved danske digitalt skabte arkiver, også fokusere på de områder vedrørende archival literacy hvor digitalt skabte arkiver adskiller sig fra analoge arkiver. Som eksempel kan nævnes kendskabet til vigtigheden af dokumentation og arkivbeskrivelser, som eksempelvis Yakel og Torres fremhæver. Denne viden gør sig i samme omfang gældende for digitalt skabte arkiver, som den gør ved analoge arkiver. De mere relevante aspekter af dette er her i stedet hvordan denne dokumentation lokaliseres og fortolkes; altså mere praksis orienterede aspekter relaterende til den konkrete brug af dokumentationen i digitalt skabte arkivsamlinger. Der vil derfor i dette kapitel argumenteres for, hvorledes archival literacy for digitalt skabte arkivalier hos offentlige danske arkivinstitutioner kan inddrages i følgende overordnede aspekter:

1. Viden om den lovgivning og de øvrige rammebetingelser der findes for danske arkivinstitutioners arbejde med bevaring og tilgængeliggørelse af arkivsamlinger.
2. Et kendskab til den specifikke måde hvorpå digitalt skabte arkiver bevares i Danmark, og hvilke formater disse findes i.
3. Viden om hvordan data, dokumenter og informationer kan lokaliseres og fremsøges i digitalt skabte arkivsamlinger, samt evnen til at udføre dette.

Viden om lovgivning og arkivpraksis

Som det også er blevet fremhævet af både Yakel og Torres samt Morris et. al., så er viden om de rammer arkivinstitutioner udfører deres arbejde indenfor afgørende for en given brugers forudsætninger for at kunne forstå, lokalisere og bruge det arkiv brugeren ønsker at tilgå. Det er netop gennem et kendskab til arkivinstitutionernes praksis, og de rammer denne praksis foregår indenfor, at brugeren kan opnå kendskab til hvordan man søger om tilgang til klausuleret materiale, hvilke arkiver der findes i den pågældende arkivinstitution brugeren besøger, samt hvad der generelt kan antages at være bevaret i enkelte arkivsamlinger. Mere specifikt gør denne viden det nemmere for den enkelte brugere at lokalisere netop de informationer som vedkommende søger. Ønsker en bruger eksempelvis at tilgå ikke offentlige oplysninger fra en bestemt kommunes skolevæsen, kan brugeren ved at have kendskab til den danske arkivpraksis identificere hvilken arkivinstitution vedkommende formodentlig skal henvende sig til, og hvordan vedkommende søger om tilladelse til at tilgå arkivsamlingen. I Danmark er rammebetingelserne for arkivinstitutionernes arbejde fastsat i *arkivloven*.

Arkivloven

Arkivloven er den centrale lovmæssige tekst i forhold til arkivering og arkiver i Danmark. Loven findes i dag i sin seneste revideret udgave fra 2016.⁸¹ Arkivloven fastsætter blandt andet strukturen af det danske arkivvæsen, muligheder og begrænsninger i forhold til kassation af arkivalier, såvel som regler i forhold til tilgængeliggørelse af arkivalier. Som nævnt i ovenstående, er et kendskab til arkivloven fordelagtigt hvis man ønsker at tilgå og bruge et offentligt dansk arkiv, da loven netop fastsætter rammerne for al offentlig arkivmæssigt arbejde i Danmark. Derfor vil der i dette afsnit blive redegjort for de mest centrale aspekter af arkivloven. Der er altså således ikke tale om en udtømmende gennemgang af arkivlovens paragrafer, men i stedet et overblik der fremhæver de mest relevante aspekter af lovens indhold og funktion.

Indledningsvist er det relevant at nævne, at Arkivloven bestemmelser gælder for al virksomhed der udføres i den offentlige forvaltning og de arkivalier der herigennem skabes.⁸² Således er private virksomheder og organisationer ikke omfattet af Arkivlovens bestemmelser. Arkivloven omfatter både analoge og digitalt skabte arkivalier, så når ordet 'arkivalie' optræder i lovens tekst omfattes alle arkivalier uanset format, med mindre andet eksplicit nævnes. Strukturen i det offentlige arkivvæsen bliver som tidligere nævnt fastsat i Arkivloven. Det offentlige arkivvæsen defineres her som bestående af Rigsarkivet samt kommunale og regionale arkiver, hvor Rigsarkivet ledes af rigsarkivaren der udpeges af kulturministeren. Rigsarkivet gives også her en ledende rolle, og har ifølge loventil opgave "at sikre bevaring af arkivalier, der har historisk værdi eller tjener til dokumentation af forhold af væsentlig administrativ eller retlig betydning for borgere og myndigheder."⁸³ Derudover skal Rigsarkivet også sikre muligheden for kassation af ikke bevaringsværdige arkivalier, stille arkivalier til rådighed for borgere, myndigheder og forskere, samt vejlede i benyttelse af arkivalier.⁸⁴ Gennem Arkivloven gives kommuner og regioner mulighed for at oprette egne arkiver, der kan varetage kommunens eller regionens egne arkivalier i stedet for Rigsarkivet.⁸⁵ Disse såkaldte paragraf 7 arkiver (opkaldt efter den paragraf i Arkivloven der muliggør oprettelsen af dem) har samme formål som Rigsarkivet med hensyn til indsamling, kassation, tilgængeliggørelse og vejledning, men opererer som sagt udelukkende indenfor den pågældende kommune eller region.

Med hensyn til bevaring og kassation af offentlige arkiver fastsætter Arkivloven at offentlige myndigheder har ansvar for at varetage arkivmæssige hensyn, herunder at opbevare arkivalier forsvarligt, indtil

⁸¹ Bekendtgørelse af arkivloven. <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=183862>. 2016. Sidst besøgt 08.05.2018.

⁸² Bekendtgørelse af arkivloven. § 1.

⁸³ Bekendtgørelse af arkivloven. § 4.

⁸⁴ Bekendtgørelse af arkivloven. § 4.

⁸⁵ Bekendtgørelse af arkivloven. § 7.

arkivalierne overleveres til et offentligt arkiv.⁸⁶ For digitale arkivalier fremhæves der, at arkivalierne skal lagres på et elektronisk medium således at de kan afleveres til det pågældende offentlige arkiv.⁸⁷ Kulturministeren gives gennem Arkivloven ansvaret for at fastsætte til varetagelse af arkivmæssige hensyn de konkrete regler om behandling, bevaring og kassation af statslige myndigheders arkivalier, såvel som kommunernes og regionernes arkivalier.⁸⁸

Regler vedrørende tilgængeligheden af offentlige arkivalier er i høj grad også et omfattende aspekt af Arkivloven. En central del af dette er lovens fastsættelse af klausuleringsperioder for forskellige grupper af arkivalier. Her inddeles arkivalier typisk efter deres indhold. Således fastsættes der blandt andet, at arkivenheder der er skabt af den offentlige forvaltning, er tilgængelige når de er 20 år.⁸⁹ Indeholder disse offentlige arkiver oplysninger om enkeltpersoners private forhold bliver de i stedet først tilgængelige når de er 75 år.⁹⁰ Arkivloven sikrer dog også at enhver kan søge om tilladelse til benyttelse af ikke umiddelbart tilgængelige arkivalier.⁹¹ I forlængelse af dette fastsætter loven også de krav der stilles i forbindelse med en sådan ansøgningsproces. I visse tilfælde vil en ansøgning for eksempel kræve samtykke fra den afleverende myndighed, blandt andet hvis de pågældende arkivalier har været brugt i forbindelse med retssager.⁹² Det er ifølge Arkivloven det indeværende arkiv der står for behandling af de enkelte ansøgninger.⁹³ Slutteligt fastsættes der også de vilkår hvorpå en ansøger bliver givet tilladelse til at tilgå ikke umiddelbart tilgængelige arkivalier. Det er således ikke tilladt at offentliggøre eller videreføre fortrolige oplysninger fra disse arkivalier, hvor en oplysning anses for fortrolig ”når den ved lov eller anden gyldig bestemmelse er betegnet som sådan, eller når det i øvrigt er nødvendigt at hemmeligholde den for at varetage væsentlige hensyn til private eller offentlige interesser.”⁹⁴ Det er ifølge Arkivloven kulturministeren der fastsætter regler om vilkår for brugen af personoplysninger, efter indhentet udtalelse fra Datatilsynet.⁹⁵

Det er dog vigtigt at bemærke, at viden om og kendskab til arkivlovens indhold ikke i sig selv giver brugeren konkret viden om hvordan arkivalier rent praktisk kan lokaliseres i digitalt skabte arkivsamlinger. Herved menes, at viden om lovgivningen og de øvrige rammer for danske arkivinstitutioners arbejde kan være et solidt udgangspunkt for at kunne tilegne sig viden om eksempelvis strukturen af det danske arkivvæsen -

⁸⁶ Bekendtgørelse af arkivloven. § 8.

⁸⁷ Bekendtgørelse af arkivloven. § 8.

⁸⁸ Bekendtgørelse af arkivloven. § 10.

⁸⁹ Bekendtgørelse af arkivloven. § 22.

⁹⁰ Bekendtgørelse af arkivloven. § 23.

⁹¹ Bekendtgørelse af arkivloven. § 30.

⁹² Bekendtgørelse af arkivloven. § 33.

⁹³ Bekendtgørelse af arkivloven. § 31 & 32.

⁹⁴ Bekendtgørelse af arkivloven. § 40.

⁹⁵ Bekendtgørelse af arkivloven. § 41.

eksempelvis hvis man som bruger søger arkivalier fra en kommune, som har et såkaldt paragraf 7 arkiv, så ved man at det er hos denne arkivinstitution man skal finde arkivaliet man søger. Selve viden om lovgivningens indhold er altså ikke det essentielle, men denne viden udgøre i stedet grundlaget for at kunne forstå strukturen i det danske arkivvæsen, samt hvad der kan forventes at være bevaret fra en given arkivskaber.

Kendskab til bevaringspraksis for digitalt skabte arkivalier

Dette aspekt omfatter mere konkret viden om den måde hvorpå digitalt skabte arkivsamlinger bevarer i Danmark. Viden herom er fordelagtigt for en bruger at have, da det rent praktisk gør det muligt for en bruger at vide, hvad et digitalt skabt arkiv består af. Hvor et analogt arkiv almindeligvis består udelukkende af papirdokumenter, så består et digitalt skabt arkiv almindeligvis af en database, der kan indeholde tabeller, såvel som digitale dokumenter. Dokumenterne i en analog arkivsamling kan naturligvis også indeholde tabeller og lignende fortegnelser, udover de øvrige skrivelser der findes i samlingen. Forskellen er dog måden hvorpå brugeren rent visuelt vil blive præsenteret for disse tabeller og dokumenter i det digitalt skabte arkiv, samt de muligheder brugeren har for at lokalisere og fremsøge informationer fra samlingen, og hvordan dokumentation om den pågældende arkivsamling lokaliseres og hvilke formål denne dokumentation kan tjene. Den danske praksis for bevaring af digitalt skabte arkiver er fastsat i den såkaldte *bekendtgørelse 1007 om arkiveringsversioner*.

Bekendtgørelse 1007 om arkiveringsversioner

Bekendtgørelsen fastsætter formatet for arkivering af bevaringsværdige data fra offentlige it-systemer samt dokumentationen af disse.⁹⁶ Formålet med arkiveringen af disse bevaringsværdige data er, at sikre at digitalt skabte arkivalier af væsentlig historisk værdi bliver bevaret.⁹⁷ Bekendtgørelsen overordnede formål er således at sørge for, at denne bevaringsproces bliver gjort så praktisk og hensigtsmæssigt som muligt. Praktisk for at sikre klare retningslinjer for arkiverne der skal udføre det praktiske arbejde, og hensigtsmæssigt for at sikre at arkivalierne er brugbare for fremtiden. Bekendtgørelsen er netop centralt fordi bevaring offentlige digitalt skabte arkivalier i Danmark er funderet på bevaring af it-systemer, hvor bevaring- og kassationsvurderinger fortrinsvis gøres på systemniveau.⁹⁸

⁹⁶ Statens Arkiver. *Vejledning til bekendtgørelse om arkiveringsversioner*. Statens Arkiver. 2010. S. 3.

⁹⁷ Statens Arkiver. 2010. S. 3.

⁹⁸ Sørensen, Jan Dalsten. "Bevaring og kassation af elektroniske arkivalier", i *At vogte kulturarven eller at slette alle spor – bind 2*, S. 105-114, Arkivforeningens bestyrelse red. Arkivforeningen. 2006. S. 105-106.

Arkiveringsversioner

I praksis bevares data i overensstemmelse med bekendtgørelsen i såkaldte arkiveringsversioner. Arkiveringsversionen af et system er det der i sidste ende vil blive tilgængeliggjort af arkivet, og indgå i dets samling. Arkiveringsversionen af et system skabes gennem dataudtræk fra systemet, hvor data lagres i xml-filer pr. tabel vedlagt beskrivelser af dataindholdet i skemaer. Dokumenter i systemet bliver konverteret til arkivformat og lagres selvstændigt.⁹⁹ Der er altså ikke tale om, at arkivet tilgængeliggør og bevarer selve systemet som det var, da det lå hos myndigheden. Ved arkiveringsversioner er der derimod tale om dataudtræk fra det oprindelige system. I denne proces foretages der som tidligere nævnt også en konvertering af data og dokumenter, til et tabsløst opbevaringsformat. Denne konvertering foretages på baggrund af en vurdering af signifikante egenskaber for de enkelte arkivalier.¹⁰⁰ Det vil sige, at for et dokument vurderes det, at den visuelle fremtræden af dokumentet er det vigtigste aspekt, og derfor vil konverteringen tage højde for dette. Dermed mistes andre egenskaber, som indlejrede funktioner og søgbarhed. Ved tabeldata vil egenskaber som formatering forsvinde, da det er selve dataindholdet i tabellen der er signifikant.¹⁰¹ Arkiveringsversionen indeholder også informationer om dens oprindelse og indhold, hvilket beskrives i en arkivbeskrivelsesfil. Derudover medfølger der også dokumentation for arkiveringsversionens indhold, oprindelse og brug, og det oprindelige systems administrative sammenhæng, hvilket samlet set beteges kontekstdokumentationen.¹⁰²

Bekendtgørelse 1007 fastsætter også krav til det modtagende arkiv om at teste og kontrollere, at arkiveringsversionerne der modtages er i overensstemmelse med den pågældende afleveringsbestemmelse, om der er sammenhæng mellem data og dokumentation, om de generelle krav til blandt andet filformat og struktur er korrekte, og om der er sket tekniske fejl i skabelsen af dataudtrækket.¹⁰³ En afleveringsbestemmelse er en aftale fastsat mellem den arkivskabende myndighed, it-systemets leverandør og det modtagende arkiv, der overordnet fastsætter hvordan det pågældende system skal afleveres til arkivet, herunder også hvordan arkiveringsversionen af systemet skal udformes.¹⁰⁴

Som det tidligere blev nævnt med viden om arkivloven, så er viden om eksempelvis bekendtgørelse 1007 og de øvrige rammer for bevaringen af offentlige digitalt skabte arkivalier i Danmark, ikke i sig selv nok til at

⁹⁹ Statens Arkiver. 2010. S. 3.

¹⁰⁰ Johansen, Kathrine Hougaard Edsen. *Signifikante egenskaber – Hvad er vigtigt at bevare om data?*. <https://digitalbevaring.dk/viden/viden-om-signifikante-egenskaber/>. Digitalbevaring.dk. 2015. Sidst besøgt 06.05.2018.

¹⁰¹ Johansen. 2015.

¹⁰² Statens Arkiver. 2010. S. 5.

¹⁰³ Statens Arkiver. 2011. S. 8.

¹⁰⁴ Statens Arkiver. *Aflevering af kommuner og regioners digitale data og dokumenter til Statens Arkiver*. Statens Arkiver. 2011. S. 8.

kunne anvende og forstå digitalt skabte arkivalier. Igen er viden om arkivinstitutionernes rammeforhold relevant at fremhæve, da denne kan ses som et udgangspunkt til, at tilegne sig yderligere viden om og erfaring med hvorledes digitalt skabte arkivsamlinger struktureres og dokumenteres.

Viden om hvordan man søger i digitalt skabte arkivsamlinger

Når en bruger tilgår et digitalt skabt arkiv for at fremfinde data eller dokumenter i arkiveringsversionen, gøres dette ved at anvende søgninger, der er blevet indlagt i den enkelte arkiveringsversioner af en arkivar. Disse søgninger er såkaldte SQL-søgninger en arkivar har udformet i programmeringssproget SQL, der er det mest gængse sprog der anvendes i forbindelse med arbejde med databaser. Disse søgninger indlægges i de enkelte arkiveringsversioner, for at de kan anvendes til at fremsøge de centrale data og dokumenter der måtte findes i det pågældende system. Søgningerne fungerer således, at de opstiller en række kriterier der kan udfyldes af brugeren der anvender dem. Eksempelvis vil der i en arkiveringsversion af et system fra sundhedsplejen i en bestemt kommune, være søgninger der fremfinder data om børns mål og vægt ved fødsel, og den enkelte sundhedsplejerskes noter om det enkelte barn. Disse søgninger vil have et sæt kriterier man som bruger kan søge ud fra, så som CPR-nummer, barnets navn og indholdet i enkelte notater. Den enkelte bruger behøver således ikke at have kendskab til selve SQL-sproget der ligger bag disse søgninger, for at kunne anvende dem, da brugeren blot skal indtaste sine søgekriterier i de dertil indrettede felter. Det er dog stadig fordelagtigt for brugeren at have kendskab til at det er sådan søgning i digitalt skabte arkiver fungerer, forud for at brugeren tilgår en given arkivsamling, da dette gør det muligt for brugeren at tænke over hvordan vedkommende vil sammensætte sine søgekriterier på forhånd. Ligeledes vil et kendskab til hvordan disse søgninger fungerer formodentlig gøre det lettere for brugeren at overskue de søgeresultater brugeren fremfinder, da de datasæt en søgning i en række tabeller kan resultere i kan bestå af flere 1000 tusinde poster. Et større kendskab til databaser og hvordan søgninger i disse fungerer vil derfor medføre en større forståelse for de resultater en søgning giver. Det samme forhold gør sig gældende ved søgning efter dokumenter i en arkiveringsversion. Fritekstsøgning er typisk ikke muligt i digitalt skabte dokument arkiver, og derfor fremfindes disse også gennem søgekriterier som for eksempel CPR-nummer på vedkommende dokumentet omhandler.

Opsummering

Archival literacy er som tidligere nævnt et begreb der anvendes til at beskrive den viden og de evner en given bruger bør have, for at kunne optimere sit brug af arkiver. Begrebet kan således grad bøjes i den forstand, at en bruger kan have en høj grad af literacy eller en lav grad af literacy; altså stor viden og megen erfaring, eller lille viden og begrænset erfaring. Ud fra ovenstående kapitel kan en bruger med høj grad af archival literacy for digitalt skabte arkiver i en dansk kontekst identificeres. En sådan bruger er bekendt med den danske lovgivning om arkiver og den generelle praksis arkivinstitutioner som følge af lovgivningens udformning fører.

Brugeren må ligeledes være bekendt med hvordan digitalt skabte arkivsamlinger bevares i Danmark, herunder hvordan disse arkiveringsversioner er udformet og hvad de indeholder. Slutteligt må brugeren også have evner til effektivt at kunne anvende de søgefunktioner der er indlagte i arkiveringsversionerne, hertil kommer samtidig basal viden om hvordan databaser er indrettede og hvordan søgning i dem fungerer.

Slutteligt er et relevant perspektiv her at inddrage, at det for brugere der i forvejen er bekendte med analoge arkiver, er afgørende at være bevidst om de forskelle der er på brug af digitalt skabte arkiver og analoge eller digitaliserede arkiver. Kendskabet til dokumentation og beskrivelser af arkivsamlingen er også vigtige aspekter for archival literacy når det gælder digitalt skabte arkiver, ligesom det er det for archival literacy for analoge arkiver. Viden om det enkelte system man som bruger tilgår, vil naturligvis gøre det nemmere at fremfinde netop de informationer man søger, Men fordi måden hvorpå informationer fremfindes i digitalt skabte arkiver adskiller sig fra måden hvorpå der søges i analoge arkiver, adskiller måden hvorpå denne viden bruges sig også. Hvor information om arkivsamlingen i analoge arkiver primært kan bruges til at orientere sig mere præcist i samlingens indretning, kan information om samlingen i digitalt skabte arkiver bruges til finde forklaringer på indholdet i enkelte tabeller i databasen. Begge disse tilfælde relaterer sig til at brugeren kan danne sig overblik over samlingen og blive klogere på dens indhold, men præmisserne for orienteringen i det analoge arkiv og det digitalt skabte arkiv er forskellige.

Brugere – forudsætninger og formål

I dette kapitel vil de udførte interviews blive analyseret. Kapitlet vil blive struktureret således, at interviewene med folk fra de enkelte brugergrupper vil blive analyseret hver for sig. Der er her tale om de tre brugergrupper tidligere nævnt: forskere, borgere og offentlige institutioner. Disse enkelte analyser vil overordnet set have to primære formål: Først at identificere brugergruppens generelle grad af archival literacy med hensyn til digitalt skabte arkiver, såvel som arkiver generelt. Dernæst at identificere hvilke formål brugergruppen har med sit brug af arkiver, og hvordan denne brug foretages.

Forskere

Overordnet set har de fire forskere der er blevet interviewet, alle tidligere erfaring med at tilgå og bruge arkiver. En forsker svarer således på et spørgsmål om, hvorvidt vedkommende anvender arkiver i sit arbejde:

*"Jamen, jeg bruger arkiver stort set hele tiden. Uanset hvilken bog jeg laver. Jeg tror ikke jeg har skrevet noget hvor jeg ikke har været en tur omkring enten et arkiv i udlandet, eller et arkiv i Danmark. Så det indgår bare som en fast del. [...] Jeg smutter altid en tur på arkiv, når jeg er i gang med at skrive."*¹⁰⁵

¹⁰⁵ Interview med forsker A. Udført d. 12.03.18.

Ovenstående citat bevidner om en opfattelse af, at brugen af arkiver er en selvfølgelighed for forskeren. Uden arkiver vil vedkommendes arbejde ikke kunne udføres. Citatet henleder sig også umiddelbart til analoge arkiver, da forskeren netop beskriver hvorledes vedkommende rejser til et arkiv. Samme forsker nævner efterfølgende også, at vedkommende i et stort omfang anvender digitaliserede arkivsamlinger, som er tilgængelige online.¹⁰⁶ Forskeren udtrykker dog, at der er en klart fortrukken måde, at tilgå og arbejde med arkiver på:

"Jeg kan helt basalt bedst lide den fysiske adgang, fordi det giver en fornemmelse af i hvilken sammenhæng et arkivalie er blevet til, den kan man ikke helt fornemme når man sidder med det online. Der er også en oplevelse af at sidde med det papir, og det dokument som folk har skrevet på. [...] Det er det tætteste du kommer på at sidde ansigt til ansigt med de mennesker, der har producerede de arkivalier, og dem de skriver om. Jeg kan godt lide duften af arkivalier, [...] hele oplevelsen omkring det er noget, der giver mig værdi som historiker. Når det er online, har man jo adgang til det hjemme i sin egen dagligstue, og det er jo fantastisk."

107

At kunne arbejde med et fysisk arkiv er altså vigtigt for forskeren, fordi det er med til at give en 'naturlig' forståelse for den kontekst hvorigennem arkivet er tilblevet. Denne mere autentiske måde at arbejde med en arkivsamling på, er altså for forskeren at foretrække fremfor den digitaliserede udgave af et analogt arkiv, da det at anvende en digitaliseret arkivsamling ikke giver samme naturlige forståelse for samlingen. Forskeren modererer dog slutteligt denne udtalelse ved at fremhæve, at digitaliserede arkiver giver mulighed for online adgang, hvilket er fordelagtigt fordi det netop ikke kræver at man rent fysisk besøger arkivet. Interessant at bemærke i ovenstående citat er også, at forskeren anser selve det at anvende en analog arkivsamling som noget værdiskabende, det er altså en oplevelse i sig selv. Denne værdiskabende opfattelse af besøget hos en arkivinstitution og arbejdet med fysiske historiske dokumenter, er noget tre af de fire forskere nævnte i deres interviews. En anden forsker beskrev det at sidde og arbejde med fysiske arkiver som "hyggeligt".¹⁰⁸

Forskeren der er citeret i ovenstående afsnit, har altså erfaring med både analoge og fysiske arkivsamlinger såvel som digitaliserede arkivsamlinger. Dette forhold gør sig gældende for alle fire forskere. De giver således alle udtryk for, på forskellige måder, hvordan brug af arkiver er en forudsætning for deres arbejde. En anden forsker tydeliggør dette således:

¹⁰⁶ Interview med forsker A. Udført d. 12.03.18.

¹⁰⁷ Interview med forsker A. Udført d. 12.03.18.

¹⁰⁸ Interview med forsker C. Udført d. 12.03.18.

*"Jeg bruger arkiver i min egen forskning, så i forskningssammenhæng der bruger jeg arkiver meget. Jeg har en ide om, at hvis man publicerer noget, så skal det gerne rumme elementer af nyt arkivalsk materiale."*¹⁰⁹

Her bliver nødvendigheden af brug af arkiver netop igen understreget. Med "nyt" arkivalsk materiale, henviser forskeren her til arkivalsk materiale der ikke hidtil er blevet undersøgt før. Denne forsker, såvel som den første forsker citeret i dette kapitel, nævnte også hvorledes vedkommende foretrak at arbejde med fysiske, analoge arkivalier. Selvom alle fire forskere ikke havde denne samme præference, så var der dog én bestemt fordel ved at arbejde med analoge dokumenter, som de alle fire berørte: muligheden for blot at kunne bladre gennem dokumenterne, og på den måde udforske arkivet i dybden. Fordelen ved at have denne mulighed er ifølge forskerne, at man gennem tilfældigheder kan finde ny viden:

*"[...] men så er det jo også bare hele totaloplevelsen med at sidde med dokumentét, og nogen gange bare at kunne uden problemer bladre videre, og pludselig opdage et eller andet man ikke anede man havde brug for at vide."*¹¹⁰

Forskerne nævner i denne forbindelse at denne mulighed for blot at 'browse' delvist forsvinder ved brugen af digitaliserede samlinger, og digitalt skabte samlinger, da de her må bruge søgninger opsat med enkelte søgekriterier for at fremfinde arkivalier – man bladrer altså ikke længere blot gennem samlingen, men udplukker i stedet grupper af arkivalier fra den, som man ønsker at se nærmere på ved at bruge søgefunktionerne. En anden forsker blev spurgt ind til om det var vedkommendes opfattelse, at man som forsker mistede denne mulighed for tilfældigt at falde over ny viden, ved at gå fra analoge arkiver over til digitaliserede eller digitalt skabte samlinger, og svarede således:

*"Ja, det gør man helt klart. For den der materielle fornemmelse af arkivet og dokumenterne, den forsvinder jo med det digitale. Det skal man sgu vænne sig til, synes jeg."*¹¹¹

Det er tydeligt ud fra ovenstående citat, at forskeren anser det som en ret afgørende mulighed, vedkommende ikke længere kan drage nytte af i sit arbejde, i takt med at vedkommende er begyndt at anvende færre analoge arkivsamlinger i sin forskning.

Spurgt ind til sin generelle arbejdsproces om hvordan forskeren indleder sit arbejde med enkelte arkivsamlinger, nævnte forskeren sin prioritering af arkivbeskrivelser:

"Det første man gør er [...], at man forsøger at få et overblik over hvilke typer materialer der findes. [...] Hvis der nu ligger en registrant som er god, [...] skal man bruge registranten til at få skabt et overblik over hvilket

¹⁰⁹ Interview med forsker C. Udført d. 12.03.18.

¹¹⁰ Interview med forsker A. Udført d. 12.03.18.

¹¹¹ Interview med forsker D. Udført d. 26.04.18.

arkiv man har med at gøre. For eksempel kan man jo hurtigt se om der er det man lige præcist havde håbet på, at der ville være i arkivet.”¹¹²

Denne forsker tilskriver altså arkivregistrarer, en slags indholdsfortegnelse med oversigter over hvad en arkivsamling indeholder, høj værdi i sit arbejde med arkiver. Samtlige forskere nævner også i deres interviews, at de er bekendte og har anvendt de beskrivelser og øvrig dokumentation, der kan findes i enkelte arkivsamlings. Prioriteringen af at anvende beskrivelser og fortegnelser, som en fast del i arbejdet med arkiver, variere dog meget mellem de enkelte forskere. En forsker havde dette at sige, om hvordan vedkommende foretrækker at 'finde hjælp' til at orientere sig i en arkivsamling:

”Det er altid rart at kunne tale med et menneske, [...] jeg kender en del af dem der arbejder rundt på arkiverne, [...] hvis man er lidt beknebet med at finde et eller andet, så kan man jo godt sende en besked på Facebook til dem, hvor man jo sådan set bypassere den officielle arkivadgang. [...] For der hvor man starter med en arkivguide, det gør jeg ikke. [...] Det bruger jeg mindre og mindre.”¹¹³

Denne forsker anvender i svindende grad arkivbeskrivelserne, men nævner til gengæld vigtigheden for vedkommende af at kende arkivarer, eller i hvert fald at have muligheden for at kunne tale med et menneske, om de eventuelle udfordringer man har i sit arbejde med en given arkivsamling. Muligheden for at ”kunne tale med et menneske” er ligeledes noget alle fire forskere berører. De drager således alle fire nytte af at kontakte arkivarer, hvis behovet skulle opstå. Én af forskerne nævner i forlængelse af dette, hvorledes vedkommende har anvendt en bestemt måde at søge menneskelig hjælp på:

”Hvis det handler om folketingets arkiv, som jeg nogle gange bruger, så vil jeg sige, at de har en chat linje, og den bruger jeg nogle gange. Det synes jeg er ret fedt, [...] for de er hurtige til at hjælpe en. [...] Normalt så kommer de med bud på hvad man kan gøre.”¹¹⁴

Forskeren drager altså stor nytte af en livechat funktion, der findes på Folketingets arkivs hjemmeside, da denne tillader direkte og øjeblikkelig kontakt til en, der kan yde denne menneskelige hjælp til forskeren, hvis vedkommendes egen viden og evner kommer til kort.

De fire forskere har således alle erfaring med at tilgå og bruge arkiver, og er bekendte med hvordan arkivsamlings er indrettede og hvordan dokumentation, arkivbeskrivelser og arkivarer eller anden menneskelig hjælp kan anvendes til at forbedre deres overblik over og forståelse af en given arkivsamling. Denne viden og disse evner begrænser sig dog, som det fremgår af ovenstående citater, hovedsageligt til

¹¹² Interview med forsker C. Udført d. 12.03.18.

¹¹³ Interview med forsker B. Udført d. 11.04.18.

¹¹⁴ Interview med forsker D. Udført d. 26.04.18.

analoge og digitaliserede arkiver. Tre ud af de fire forskere har ingen erfaring med at bruge digitalt skabte arkiver overhovedet.¹¹⁵ Disse forskere sagde, at årsagen hertil ikke skyldtes noget aktivt fravalg af digitalt skabt materiale, men snarere, at de oftest er så nye, at digitalt skabte arkiver periodemæssigt falder udenfor deres forskningsmæssige område. Den fjerde forsker der har erfaring med at anvende digitalt skabt materiale i sin forskning, har dog ingen erfaring med at anvende digitalt skabte arkivalier hos en dansk arkivinstitution, hvilket som bekendt er indeværende speciales fokus.

Forskerne blev som en del af interviewene også spurgt ind til hvilke tanker de gjorde sig om arkiv brug til forskningsformål i fremtiden, når brug af digitalt skabte arkivalier potentielt set er blevet mere udbredt. Samtlige forskere udtrykte både positive, såvel som negative tanker de gjorde sig, om de muligheder der i fremtiden vil være, for at anvende arkiver. De udtrykte alle en slags bekymring for, hvor let det kan være at slette digitalt skabt materiale, såsom enkelte mails i en e-mailkorrespondance. Herudover nævnte to af dem også at personlige noter, som eksempelvis dem de selv havde på deres pc'er, eller håndskrevne noter, ikke vil blive bevaret til eftertiden.¹¹⁶ Hvilket de så som et tab, da de før havde oplevet at sådanne noter havde været brugbare i et analogt arkiver.

Alle fire forskere udtrykte forhåbninger om, at overgangen til digitalt skabte arkivalier, vil bringe med sig, udvidede muligheder for søgning i arkiverne. Det som de alle fire her hæftede sig ved, var især muligheder for fritekst søgning:

*"Det bliver vel nemmere af at, altså, det fede ville jo være hvis man så kunne søge direkte ind i det enkelte dokument. Altså lave fritekst søgninger ikke bare på en arkivskaber, arkivserie, eller et eller andet ord i en overskrift. Det ville være fantastisk [...] at kunne søge direkte ned i det enkelte arkivalie."*¹¹⁷

Denne forsker understreger netop hvor vigtigt det er for vedkommende at kunne få udvidet muligheden for at anvende fritekstsøgning. I forlængelse af dette bragte samme forsker også en anden forhåbning for fremtiden frem:

*"[...] digitalt data er jo typisk også lidt nemmere at få gjort et eller andet ved, der kan gøre sådan at man kan bruge det til at visualisere og analysere."*¹¹⁸

Forskeren fandt mens vi foretog interviewet eksempler på hvilke former for visualisering af data vedkommende synes kunne være ideelle at gøre brug af. Et eksempel var her word-clouds, samt grafer der

¹¹⁵ Interview med forsker A. Udført d. 12.03.18. & Interview med forsker B. Udført d. 11.04.2018. & Interview med forsker C. Udført d. 12.03.18.

¹¹⁶ Interview med forsker A. Udført d. 12.03.18. & Interview med forsker C. Udført d. 12.03.18.

¹¹⁷ Interview med forsker B. Udført d. 11.04.18.

¹¹⁸ Interview med forsker B. Udført d. 11.04.18.

illustrerer statistisk data. Forskeren nævnte også, at dette dog også kan opnås ved brug af analoge arkivalier, ved manuelt at indtaste oplysninger fra de enkelte arkivalier, men at processen med at visualisere data er markant nemmere når der er tale om digitalt skabt data. Vigtigheden af at med lethed kunne visualisere data på mange forskellige måder, understregede forskeren således:

*"For mig så er det her med at sidde og arbejde med data på den her måde, sådan en helt integreret del af forskningsprocessen, hvor man sådan spørge data om noget, og så får man et svar, det kan så være mærkeligt, og så bliver det fascinerende, og så kan man jo undersøge det."*¹¹⁹

Visualiseringen af data kan ifølge forskeren altså blive en central del af vedkommendes arbejdsproces, og kan bruges til ikke blot at findes 'svar', men også nye spørgsmål, der kan videreudvikle vedkommendes forskningsspørgsmål.

Slutteligt er det relevant at bemærke, at når forskerne blev spurgt ind til deres tanker om fremtidens perspektiver, blev samtalen altid ledt over til at omhandle eksempelvis digitaliseringsprojekter, eller nye måder at tilgå digitaliserede arkiver på. Også selvom der direkte blev spurgt ind til digitalt skabte arkivers potentielle rolle i fremtidens forskning.

Opsummering

Samlet set må denne brugergruppe siges at have en høj grad af erfaring med brug af, og viden om, analoge og digitaliserede arkiver online. Forskerne har altså en vis indsigt i og viden om de retningslinjer og rammebetingelser der findes for tilgangen til og brugen af arkivsamlinger i danske arkiver. Ligeledes er de i stand til effektivt at anvende forskellige redskaber til at danne sig et overblik over en given arkivsamling. De har altså en høj grad af archival literacy når det gælder brug af analoge og digitaliserede arkivalier, hvilket ikke er tilfældet med digitalt skabte arkivalier. Dette skyldes naturligvis, at ingen af forskerne har erfaring med at bruge offentlige danske digitalt skabte arkivalier. Dog vil elementer af deres viden og erfaring fra brug af analoge og digitaliserede arkivalier kunne overføres til brugen af offentlige danske digitalt skabte arkivalier. Hermed menes, at eksempelvis så er kendskabet til arkivbeskrivelser og lignende dokumentation eller oversigter, også relevant ved brugen af digitalt skabte arkivsamlinger, da disse ligeledes indeholder dokumentation og beskrivelser. Overordnet set må deres archival literacy vedrørende offentlige digitalt skabte arkiver siges at være begrænset, da de ingenlunde har praktisk erfaring med brug deraf.

Samtlige forskere gjorde det tydeligt, at de anså brugen af arkivalier som en forudsætning for deres forskningsmæssige arbejde, og havde alle gjort sig positive såvel som negative tanker om potentielle muligheder, og udfordringer, de forestiller sig ved brug af digitalt skabte arkivalier i fremtidens forskning. Her

¹¹⁹ Interview med forsker B. Udført d. 11.04.18.

var det især håbet om forbedrede søgefunktioner, muligheder for hurtigere at kunne danne sig overblik over en arkivsamling, og nye muligheder for at arbejde med data, der udgjorde de positive aspekter. De negative aspekter var hovedsageligt en frygt for, at visse typer af arkivalier, såsom håndskrevne og personlige noter, ikke i samme omfang som hidtil vil blive bevaret, og at man ved digital adgang ikke længere 'bladrer' gennem indholdet af en arkivkasse, og dermed mister muligheden for mere tilfældigt at falde over nye og brugbare arkivalier.

Borgere

Som tidligere nævnt i dette speciale, så er empiri om borger-brugergruppen indsamlet gennem et interview med en ansat hos IT-centret i en dansk kommune. En del af vedkommendes daglige arbejde er at videreformidle borgeres henvendelser om agt indsigt og udlevering af deres egne personlige data. Vedkommendes funktioner her nærmere bestemt at gennemgå de enkelte henvendelser borgerne laver, og kontakte de enkelte forvaltninger i kommunen som er i besiddelse af de data eller sager borgeren ønsker at tilgå og få udleveret kopier af. I forlængelse af denne jobfunktion, er det også vedkommende selv der via telefon modtager og besvarer efterfølgende spørgsmål, som borgere har i forbindelse med deres data og udleveringen deraf. Vedkommende er således bekendte med hvilke oplysninger privatpersoner typisk efterspørger, og hvilke udfordringer de som oftest bliver mødt med, når de skal finde og forstå oplysninger og informationer i det data de får udleveret.

Måden hvorpå borgerne foretager de efterspørgsler som vedkommende behandler, er gennem hjemmesiden borger.dk, der har en hertil indrettet funktion. Selve funktionen består af en blanket hvor borgeren kan skrive sin anmodning, altså hvilke data eller oplysninger som borgeren ønsker at få udleveret, herudover kan borgeren også indtaste relevante kontaktoplysninger som for eksempel telefonnummer.¹²⁰ Ved udfyldelsen af denne blanket oplever interviewpersonen, at når borgere skal udfylde feltet om hvilke oplysninger eller sager de ønsker at få udleveret eller indsigt i, så er et simpelt "alle" eller "alt", et meget hyppigt svar. Generelt er borgernes anmodninger meget uspecificerede, samt korte og simpelt formulerede.¹²¹

Ifølge interviewpersonen skyldes dette, at borgere egentlig ofte leder efter noget bestemt, hvad enten der er tale om indsigt i en bestemt sag, eller andre personlige data, men ikke er i stand til at specificere deres søgninger, eller beskrive deres behov i nærmere detaljer. Interviewpersonen nævner netop, at det ikke er ualmindeligt, at vedkommendes kontor har fået negativ feedback fra borgere, efter de har fået tilsendt de oplysninger og sager som de efterspurgte. Borgere har således meldt, at de slet ikke var interesseret i at få

¹²⁰ Interview med ansat ved kommunalt IT-center. Udført d. 26.03.2018.

¹²¹ Interview med ansat ved kommunalt IT-center. Udført d. 26.03.2018.

så meget materiale som de modtog, eller at de slet ikke kunne finde det de gerne ville vide, fordi mængden af oplysninger, data og sager de havde modtaget, var for stor og uoverskuelig.¹²²

Dette har ledt interviewpersonen til at kontakte borgere via telefon for at hjælpe dem, hvis interviewpersonen ud fra en given borgers efterspørgsel får indtrykket af, at borgeren har et bestemt behov, men har svært ved at præcisere dette yderligere. Disse telefonopkald er altid vel modtaget af borgerne, netop fordi borgeren, som flere har udtrykt over telefonen, ikke var klar over hvordan de kunne gøre deres anmodning mere tydelig på blanketten, eller hvor meget data de egentlig bør forvente, hvis de anmoder om at få alt udleveret.¹²³ Det er interviewpersonens indtryk, at dette skyldes en mangel på viden om eller kendskab til, hvor meget data og hvor mange sager der potentielt set kan findes på blot én person. Samtidigt skyldes det også, at borgere generelt heller ikke ved hvor forskellige typer data og sager findes, altså hvilke forvaltninger hos den givne kommune der har hvad.¹²⁴

Opsummering og den arkivmæssige kontekst

Ovenstående udfordringer kan siges at være overførbare til en arkivbrugs-kontekst, hvor der er tale om digitalt skabte arkivalier. Når borgerne anmoder om at få udleveret data og indsigt i sager hos interviewpersonens kommune, så findes disse oplysninger og sagsdokumenter netop i it-systemer hos kommunens forvaltninger, der vil blive afleveret til en offentlig arkivinstitution, hvis såfremt systemet er bevaringsværdigt. Her vil den enkelte arkiveringsversion af det enkelte it-system udgøre en arkivsamling, som vil indeholde de samme persondata, som det oprindelige it-system. Offentlige myndigheders it-systemer skal afleveres til et offentligt arkiv, senest før sletning eller når data i systemet går ud af administrativt brug.¹²⁵ De persondata borgeren søger adgang til gennem ovenstående interviewpersons kontor, er altså de samme, som borgeren vil skulle finde hos en arkivinstitution, hvis kommunen ikke længere har det givne system, som borgerens data befinder sig i i administrativt brug.

Det må derfor antages, at de samme udfordringer med at kunne overskue, forstå og lokalisere data og sager også vil gøre sig gældende, hvis borgeren skulle gå til en arkivinstitution og efterspørge sine personlige data. På baggrund af dette må brugergruppen af borgere siges at have en lav grad af archival literacy. Almene borgere har ikke kendskab til indsamlingen og bevaringen af digitalt skabte materiale, eller hvilke data der generelt set registreres og gemmes i det offentlige. Dette medføre ligeledes, at nogle borgere har svært ved at overskue den potentielt store mængde data og antal af sager, som de kan risikere at blive præsenteret

¹²² Interview med ansat ved kommunalt IT-center. Udført d. 26.03.2018.

¹²³ Interview med ansat ved kommunalt IT-center. Udført d. 26.03.2018.

¹²⁴ Interview med ansat ved kommunalt IT-center. Udført d. 26.03.2018.

¹²⁵ Rigsarkivet. 2018 a. *Aflevering af it-systemer fra kommuner/regioner*. <https://www.sa.dk/da/offentlig-forvaltning/kommuner-og-regioner/aflevering-it-systemer-kommunerregioner/>. Senest besøgt 11.09.18.

for, som konsekvens af deres manglende evner til præcist at kunne lokalisere og fortolke deres søgningsbehov.

Offentlige myndigheder

Det empiriske grundlag vedrørende brugergruppen bestående af offentlige myndigheder, udgøres som tidligere nævnt af et interview med en projektleder hos en dansk kommune. Til dagligt arbejder vedkommende som del i et team i kommunen, hvor de arbejder med journalisering og arkivering af kommunens sager og data.

Vedkommende interviewpersons kontor arbejder således med at sikre, at kommunen lever op til de lovmæssige krav der findes om netop arkivering. Vedkommende arbejder således også med selve processen med at aflevere kommunens it-systemer til den modtagende offentlige arkivinstitution, hvor vedkommende indgår i samarbejde med arkivarer fra den pågældende arkivinstitution og leverandøren, der har udviklet det pågældende it-system.¹²⁶ Gennem dette arbejde med arkivering fra at kommunen tager et system i brug, og til at det slutteligt bliver afleveret hensigtsmæssigt til arkivinstitution, har interviewpersonen et indgående kendskab til den proces der leder frem til skabelsen af en digitalt skabt arkivsamling - en arkiveringsversion. Ligeledes er vedkommende også bekendt med hvad der bevares, altså hvilke it-systemer der bevares, og hvad disse systemer indeholder af sager og data.¹²⁷

Under interviewet beskrev projektlederen processen med aflevering af it-systemer. I forlængelse af dette blev vedkommende spurgt, om kommunen beholdte dele af it-systemets data efter aflevering, eller om der var tale om at alt blev afleveret, uden at der tilbageblev en rest hos kommunen. Interviewpersonen gav dertil følgende forklaring:

*"Det hele er tilbage hos os. [...] Der er faktisk nogle udfordringer der, imellem forskellige lovgivningsmæssige hensyn. [...] Det der så findes på arkivet, er originalen, men vi beholder så en egentlig kopi, fordi nogle af de her data, har vi stadig i brug."*¹²⁸

Citatet nævner lovgivningsmæssige hensyn. Her talte interviewpersonen specifikt om, at der gennem arkivloven er fastsat krav til, at enhver der ønsker at tilgå klausulerede arkivsamlinger, først må søge om tillade dertil. Dette omfatter også en myndighed der ønsker at tilgå data fra et it-system, som myndigheden tidligere har afleveret til en offentlig arkivinstitution. Som det fremgår af ovenstående citat, så anvendes data og sager fra de afleverede it-systemer stadig af ansatte hos kommunen. Udfordringen som

¹²⁶ Interview med kommunal projektleder. Udført d. 26.03.18.

¹²⁷ Interview med kommunal projektleder. Udført d. 26.03.18.

¹²⁸ Interview med kommunal projektleder. Udført d. 26.03.18.

interviewpersonen nævner opstår i og med, at selvom kommunen ikke frit kan tilgå sine tidligere systemer frit hos en arkivinstitution, så har kommunen lov til at beholde kopier af data, der stadig er i såkaldt retsligt eller administrativt brug.¹²⁹

Interviewpersonen præsenterede i dette sammenhæng et eksempel med en borgers ansøgning om økonomisk støtte til en handicapbil. Sagen der oprettes herom, er reelt set lukket for den kommunale forvaltning når borgeren enten har fået afslag på eller godkendt sin ansøgning, og modtaget den eventuelle støtte til sin bil. Skulle denne borger dog senere hen, potentielt adskillige år senere, klage over at den støtte vedkommende modtog var for lav, eller på nogen måde have ændringer med hensyn til støtten til sin handicapbil, så vil kommunen få brug for den oprindelige sag. Sagen er derfor reelt set lukket, men forbliver stadig åben hos kommunen, da den teknisk set stadig er aktiv, og kan blive nødvendig når som helst.¹³⁰

Der er således ifølge interviewpersonen en bekymring fra den kommunale myndigheds side om, at hvis man skal tilgå sine tidligere data gennem en arkivinstitution, vil det forlænge svar tiden på borgerens anmodning, og dermed gå ud over kvaliteten af kommunens serviceydelser. Dette skyldes netop, at myndighederne hos kommunen vil skulle ansøge om tilgang til sine gamle data, hver gang der vil være behov der for. Interviewpersonen bliver derfor under interviewet spurgt, om kommunen bevarer kopier af de enkelte it-systemer, der tidligere er blevet anvendt i kommunen. Dette er dog ikke tilfældet, da man i stedet konvertere data fra gamle it-systemer, således at de passer ind i nyere systemer. Interviewpersonen udbydede dette således:

”Data skal passe ind i det nye eller modtagende systems strukturer, men det er mange data og mange hensyn at blive ved med at skulle tilgodese, og det kan man allerede se i vores konverteringer. Kvaliteten af data skal vi passe på med, at den ikke falder for meget, og at der er for meget man skal kunne huske fra det ene system til det andet – om det felt vi havde i det første system, det havde vi så ikke tilgængeligt i nummer to system, der valgte vi så at alle de data der stod inde i det her felt, det satte vi så ind i et andet felt, sammen med to andre felters data, sådan at så blev det lidt en slags ’skraldespandsfelt’. [...] Så kvaliteten falder jo, og forståeligheden af data falder også.”¹³¹

Den konvertering interviewpersonen henviser til i ovenstående citat kan eksempelvis være, at når kommunen indkøber en ny version af et gammelt it-system, så indeholder de tabeller der tilsammen udgør systemets database ikke de samme data som i den gamle version. Et relativt simpelt eksempel herpå kan være, at konto oplysninger i det gamle system var delt op i to tabelfelter kaldet ”Kontonummer” og

¹²⁹ Interview med kommunal projektleder. Udført d. 26.03.18.

¹³⁰ Interview med kommunal projektleder. Udført d. 26.03.18.

¹³¹ Interview med kommunal projektleder. Udført d. 26.03.18.

”Registreringsnummer”, mens der i det nye system blot er ét tabelfelt kaldet ”Kontooplysninger”. Processen med at kontinuerligt bevare og konvertere de gamle data, er altså en stigende byrde for kommunens ansattes brug af disse gamle data. Hvis forståeligheden og kvaliteten af data falder ved denne konvertering, er det realistisk at antage, at dette fortsat vil falde for hver konvertering der foretages.

Opsummering

Interviewpersonen har kendskab til processen omkring bevaring, registrering og aflevering af digitalt skabte arkivsamlinger, og vedkommende er daglig bruger af og arbejder til dagligt med bevaringsværdige it-systemer i det offentlige. Interviewpersonen, der i dette speciales undersøgelse repræsenterer offentlige myndigheder, kan altså siges at have en relativ høj grad af archival literacy, netop på baggrund af sit daglige arbejde med it-systemerne der afleveres til arkivinstitutioner, og sit indgående kendskab til blandt andet den lovgivning og de processer der sætter rammerne for arbejdet med digitalt skabte arkiver. Brugergruppen bestående af offentlige myndigheder lader dog til ikke at have nogen erfaring med praktisk brug af digitalt skabte arkivsamlinger – efter it-systemerne er afleverede vel og mærke. Dette skyldes ifølge interviewpersonen, at det ikke er fordelagtigt for offentlige myndigheder at anvende arkiveringsversionerne af deres it-systemer, da det at bevare kopier af deres systemer sikre en nemmere adgang til deres data.

Forskellige behov – forskellige udfordringer

De enkelte brugergrupper har hver deres forudsætninger for at kunne anvende digitalt skabte arkivalier: varierende mængde af viden om og erfaring med digitalt skabte arkivalier. Udover denne forskel i deres archival literacy, har de ligeledes forskellige formål med deres brug af arkivalier helt generelt. Der bliver således stillet en række forskellige krav til hvilke funktioner digitalt skabte arkivsamlinger bør indeholde, for at disse brugergruppers behov bedst kan imødekommes. På baggrund af arbejdet med interviewene i det tidligere kapitel, lader det dog umiddelbart til, at der ikke findes nogen omfangsrig brug af digitalt skabte arkivsamlinger – i hvert fald ikke endnu. Udfordringen som arkivinstitutioner derfor står overfor er, hvilke funktioner digitalt skabte arkivsamlinger bør have, for at kunne imødekomme potentiel brug af disse arkivsamlinger i fremtiden. De brugergrupper der i dag anvender arkiver, vil antagelsesvis også have et behov for dette i fremtiden. Flere interviewpersoner i dette speciales undersøgelses udtrykte en række positive forhåbninger om mulighederne ved at bruge digitalt skabte arkivsamlinger. Det overordnede spørgsmål der opstår i forlængelse af disse overvejelser, er dermed, om det er muligt for danske offentlige arkivinstitutioner at imødekomme disse forhåbninger, og i så fald hvordan dette bedst gøres?

Prædefinerede søgningers potentielle begrænsninger

Forskeres søgebehov afhænger meget af, hvad de forsker i. Både om hvilket overordnet felt deres erhverv indgår i som for eksempel statistiker, økonom, politolog eller historiker, men også, som historikerne der er interviewet til dette speciale nævner, så varierer deres specifikke behov naturligtvis også fra opgave til opgave. De kan således have brug for mange forskellige former for eksempelvis administrative oplysninger, såvel som personoplysninger og statistiske fortegnelser for hele befolkningen. Derfor kan deres søgebehov siges at spænde meget bredt. Dette kan umiddelbart siges at udgøre en udfordring med hensyn til den måde hvorpå søgefunktioner i digitalt skabte arkivsamlinger hos offentlige danske arkivinstitutioner fungerer. Som tidligere nævnt i dette speciale, så fungerer søgning i arkiveringsversioner således, at arkivarer hos den givne arkivinstitution indsætter prædefinerede søgninger ind i arkiveringsversionerne. Forskerne vil således være begrænset af det sæt af prædefinerede søgninger der findes i de arkiveringsversioner de ønsker at anvende. Dette kan netop være en markant begrænsning for forskeren – hvad nu hvis forskeren har behov for at finde data, eller kombinationer af data, som de prædefinerede søgninger ikke finder? Arkivarerne stræber naturligtvis efter at indlægge søgninger, der fremfinder de mest centrale data og sammensætninger af data fra et givent system. Det kan dog tænkes, at forskere netop i kræft af deres potentielle 'brede' behov i fremtiden vil være interesseret i datasæt som ikke fremfindes gennem de prædefinerede søgninger.

Skulle et sådant behov opstå vil det enten kræve at forskeren anmoder en arkivar om at lave en eller flere søgninger, der passer til netop det specifikke behov forskeren har. Dette vil dog medføre at forskeren i en sådan situation er afhængig af en arkivar for i det hele taget af at kunne finde frem til de arkivalier, som forskeren ønsker at benytte. Alternativet til dette vil så være, at forskerne selv tilegnede sig viden om hvordan man skriver søgninger i SQL, og bliver givet adgang til selv at skrive søgninger til de enkelte arkiveringsversioner. Potentialet i denne løsningsmulighed tyder på at Flickers' konklusion om, at fremtidens historikere skal tilegne sig evner fra computervidenskaben for fortsat at kunne udføre deres arbejde, er et plausibelt scenarie.¹³² Denne diskussion er især relevant da alle fire forskere i under deres interviews nævnte, at de mente det var et tab, at man ikke længere kan 'bladere' gennem arkivalierne når de findes digitalt. At forskerne selv har mulighed for at tilpasse deres søgninger til deres helt specifikke behov, er måske det tætteste de kan komme på at have mulighed for at 'bladere' gennem digitalt skabte arkivalier. Hvorvidt historiestuderende bør undervises i SQL-sproget, er en diskussion der ligger uden for dette speciales emnefelt, men ikke desto mindre er det en relevant overvejelse at fremhæve, da viden om SQL vil være en nødvendig hvis forskere skal have mulighed for frit at søge i digitalt skabte arkivsamlinger, uden at have arkivarer til at gøre det for dem.

¹³² Flickers. 2012. S. 7.

Fri søgning udover prædefinerede søgninger er dog ikke muligt i arkiveringsversioner. Ét af de interviews der er blevet foretaget som led i dette speciales undersøgelse var med to digitalarkivarer ansat ved et offentligt dansk arkiv. Disse to arkivarer arbejder til dagligt med bevaring, tilgængeliggørelse og brug af digitalt skabte arkivalier. De forklarede under interviewet at de netop indlægger prædefinerede søgninger i deres arkiveringsversioner, sådan at deres brugere ikke vil være nødsaget til at have kendskab til det 'tekniske' der ligger bag disse søgninger.¹³³ Senere i interviewet uddybede de ydermere om de i deres daglige arbejde med tilgængeliggørelse af digitalt skabte arkivalier, arbejdede ud fra nogle bestemte brugergrupper:

*"Altså de målgrupper vi har pt. [...] det er borgere og myndigheder, det er de målgrupper vi arbejder struktureret med."*¹³⁴

Forskere indgår altså ikke som en del af de primære brugergrupper, som de tænker ind i deres daglige arbejde. Her er det først og fremmest borgere og myndigheder, de tænker som de primære brugere. Derfor er det også disse to brugergruppers behov, der er centrale i arkivarernes arbejde med bevaringen og tilgængeliggørelse. Arkivarerne nævner dog forskere som en brugergruppe de er bevidste om potentielt kan blive relevant i fremtiden.¹³⁵

Problemet med ansøgningsblanketter

Som tidligere argumenteret for i dette speciale, vil der for almene borgeres brug af digitalt skabte arkiver, sandsynligvis være én afgørende udfordring: deres mangel på kendskab til arkivstruktur – hvilken arkivsamling indeholder det de har brug for, og i hvilke arkivalier i den givne arkivsamling kan de så finde de oplysninger de søger. Hvis man selv skal søge efter sine persondata, så vil dette sandsynligvis være en markant udfordring for mange borgere. Hvis borgeren henvender sig til den pågældende arkivinstitution for at bede om hjælp, så kan en arkivar naturligvis foretage en søgning for borgeren for at finde de sager eller data der efterspørges. Her vil arkivaren dog formodentlig blive mødt med samme udfordringer som den ansatte hos et kommunalt it-center, der blev interviewet til dette speciale: at borgere kan have svært ved at formulere deres behov.

På Rigsarkivets hjemmeside findes der en blanket man kan udfylde, hvis man ønsker at anmode Rigsarkivet om at foretage et såkaldt 'enkeltopslag' i deres digitalt skabte arkivsamlinger. Blanketten udfyldes med kontaktoplysninger, samt oplysninger om de digitalt skabte arkivalier man ønsker at dette opslag skal foretages i. Ud fra dette speciales foreløbige analyse og diskussion vil mange 'almindelige' borgere dog have svært ved at kunne udfylde en sådan blanket, da den netop kræver at felter som "Arkivskaber" og

¹³³ Interview med to digitalarkivarer. Udført d. 19.04.18.

¹³⁴ Interview med to digitalarkivarer. Udført d. 19.04.18.

¹³⁵ Interview med to digitalarkivarer. Udført d. 19.04.18.

”Arkiveringsversionsnummer” udfyldes – oplysninger som mange borgere ikke har en høj nok grad af archival literacy til at kunne angive.¹³⁶ Denne blanket kan derfor afføde de samme udfordringer, som interviewpersonen fra det kommunale it-center oplever i sit daglige arbejde med borgeres anmodning om personlige oplysninger. Skulle dette vise sig at være tilfældet, kan en løsningsmulighed netop være at række ud til borgere, som interviewpersonen fortalte at vedkommende var begyndt at gøre. Dette kan naturligvis gøres ved, at en arkivar kontakter borgeren hvis der er behov for uddybning af borgerens anmodning. Eventuelt kunne implementeringen af en chat-funktion, i dette tilfælde på Rigsarkivets hjemmeside, gøre det muligt for borgeren at kontakte arkivaren direkte, mens borgeren sidder med blanketten. Disse løsninger vil naturligvis begge være ressourcekrævende, og at afgøre den egentlige effekt af disse vil kræve studier i sig selv. Det er dog sandsynligt at disse udfordringer vil kunne opstå i takt med, at der kommer en potentiel stigning i brug af en sådan enkelttopslagsfunktion.

Arkivloven som forhindring?

Tidligere i indeværende speciale blev der på baggrund af et interview med en arkiveringsansvarlig projektleder fundet, at man i vedkommendes kommune ikke anvender sine arkiverede it-systemer. Dette skyldtes, at praksis i stedet er at kommunen beholder kopier af de arkiverede systemer. På denne måde kan kommunen tilgå sine gamle data, som der stadig bruges, uden at ansøge arkivet om tilladelse. Ifølge interviewpersonen vil ansøgningsprocessen reducere kvaliteten af de ydelser borgerne anvender, og være en unødigt forhindring for de af kommunens ansatte, der foretager opslag i de gamle data.¹³⁷

Kvaliteten af kommunens gamle data falder dog med tiden, som interviewpersonen selv nævner. Dette sker fordi kommunen af økonomiske hensyn er nødt til at konvertere data fra gamle udgaver af deres it-systemer til nye. Et fald i datakvaliteten kan medføre, at gamle data der tilpasses nye databasestrukturer, bliver svære at fremsøge. Skulle datakvaliteten falde til en sådan grad, at kommunens egne ansatte får svært ved at lokalisere bestemte dele af de gamle systemers data, kan det argumenteres at deres serviceydelser og arbejdsproces alligevel vil blive forringet.

Problemet der opstår her, er dog, at måden hvorpå dette problem kan løses er i direkte strid med gældende lovgivning. Offentlige myndigheder kan gennem den arkivinstitution der bevarer originalerne af deres gamle data få adgang til data der ikke lider kvalitetstab over tid. Arkivinstitutionen ændrer netop ikke på datastrukturen eller på anden måde indre det konkrete indhold af kommunens gamle systemer når de arkiveres. Kommunens adgang til disse ’kvalitetssikrede’ data kan dog aldrig blive fri, da de ifølge arkivloven

¹³⁶ Rigsarkivet. 2018 b. *Digitalt skabte arkivalier – bestil her*. <https://www.sa.dk/da/brug-arkivet/bestil-arkivalier/digitalt-skabte-arkivalier-bestil/>. Sidst besøgt 13.09.2018.

¹³⁷ Interview med kommunal projektleder. Udført d. 26.03.18.

altid vil skulle ansøge om adgang. Der findes altså her en udfordring, der formodentlig vil kræve en nytænkning og ændring af arkivloven samt gældende persondatalovgivning, der vil kunne give myndighederne nemmere adgang. Dette lader altså umiddelbar til ikke at være et problem som blot enkelte arkivinstitutioner kan løse, men vil i stedet kræve markante politiske ændringer.

Behovet for forskning

Forskningsfeltet om arkivbrug og arkivbrugere handler essentielt set om hvordan man kan forbedre arkivbrugeres oplevelser med arkiver, og hvordan arkiver kontinuerligt kan forbedres for at imødekomme nye brugsbehov. Det kræver derfor, at man indenfor forskningen netop har en kontinuerlig udvikling af og diskussion om eksempelvis analytiske værktøjer, potentielle brugergrupper og nye måder for tilgængeliggørelse.

Archival literacy er blevet anvendt som dette speciales undersøgelses teoretiske forståelsesramme. Konkret er begrebet, som tidligere nævnt, blevet anvendt til at operationalisere de enkelte brugergruppers viden om og erfaring med brug af digitalt skabte arkivalier. Archival literacy er i dette speciale således et begreb der kan gradbøjes, og bruges til at beskrive omfanget af den enkelte brugergruppes viden og erfaringer. Denne måde at anvende begrebet på adskiller sig dog fra tidligere forskning, som eksempelvis Morris et. al. (2014) og Yakel & Torres (2003). Her er begrebet en betegnelse for det sæt viden og evner en ekspert i brug af arkiver bør have. Forskningsfeltet har dog, som tidligere nævnt i specialet, stadig et overvejende fokus på forskere og eksperter. Archival literacy er anvendt som en 'bøjning' i stedet for et sæt af 'standarder' i dette speciales undersøgelse, netop fordi forskellige brugergrupper har forskellige formål med deres brug af arkiver, og forskellige formål kræver forskellige grader af viden og erfaring. Historieforskeren har behov for at kunne nærstudere en arkiveringsversions kontekstdokumentation, for han eller hun må kunne have indgående kendskab til den historiske kontekst det oprindelige it-system var en del af. Den 'almindelige' borger der derimod leder efter sine egne personlige data, har reelt set ikke behov for at vide noget om kontekstdokumentationen, da it-systemets historiske kontekst ikke i samme grad er relevant for vedkommendes behov. Det er forhåbningen i dette speciale, at nytænkning af blandt andet begreber som archival literacy på sigt vil kunne udvide forskningsfeltets fokusområder. Nytænkning indenfor forskningen kan danne grundlaget for imødekommelsen af nye udfordringer i praksis hos de enkelte arkivinstitutioner, der skal kunne imødekomme samtlige af deres brugeres behov – også i den digitalt skabte fremtid.

Konklusion

Formålet med dette speciale har været at undersøge, hvilke krav og forudsætninger de brugergrupper, der anvender digitalt skabte arkivalier hos danske offentlige arkivinstitutioner har, samt hvordan institutionerne bedst kan imødekomme disse udfordringer.

Specialets undersøgelse har været baseret på en vurdering af, at offentlige danske arkivinstitutioner overordnet set har tre primære brugergrupper: forskere, borgere og offentlige myndigheder. Gennem analyser af interviews med folk der repræsenterer disse tre brugergrupper, er det blevet påvist, at disse tre brugergrupper endnu ikke aktivt bruger digitalt skabte arkivalier. Derfor er det på baggrund af disse interviews blevet analyseret, hvilke krav og forudsætninger brugergrupperne vil have ved potentiel fremtidig brug af digitalt skabte arkivalier. I forlængelse af dette er det blevet diskuteret hvilke udfordringer danske offentlige arkivinstitutioner vil kunne forvente at står overfor, i forhold til at sikre den enkelte brugergruppes adgang til og mulighed for effektivt at kunne bruge digitalt skabte arkivalier, til de formål den enkelte brugergruppe har. Begrebet *archival literacy* blev i analysen anvendt, som et teoretisk redskab til at operationalisere brugergruppernes viden om og erfaring med brug af digitalt skabte arkivalier. *Archival literacy* for digitalt skabte arkivalier i en dansk kontekst blev i dette speciale analyseret til at overordnet set bestå af tre parametre:

1. Viden om den lovgivning og de øvrige rammebetingelser der findes for danske arkivinstitutioners arbejde med bevaring og tilgængeliggørelse af arkivsamlinger.
2. Et kendskab til den specifikke måde hvorpå digitalt skabte arkiver bevares i Danmark, og hvilke formater disse findes i.
3. Viden om hvordan data, dokumenter og informationer kan lokaliseres og fremsøges i digitalt skabte arkivsamlinger, samt evnen til at udføre dette.

Afhængig af brugerens eller brugergruppens grad af viden og erfaringer indenfor disse tre parametre, har denne bruger eller gruppe altså en højere eller lavere grad af *archival literacy* for brug af digitalt skabte arkivalier i en dansk kontekst. På baggrund af specialets analyse kan det konkluderes, at de tre brugergrupper har varierende grader af *archival literacy*, og dermed varierende forudsætninger for at kunne bruge digitalt skabte arkiver. Specialets analyse fremhæver ligeledes, at de enkelte brugergrupper har forskellige formål med deres brug, samt forventninger til hvordan digitalt skabte arkivalier kan påvirke deres fremtidige brug af arkiver. Gennem specialets diskussion fremhæves der også, at der i fremtiden kan opstå signifikante udfordringer for arkivinstitutionerne, i forhold til at sikre den enkelte brugergruppe fyldestgørende adgang til digitalt skabte arkivalier.

Ud fra specialets analyse af interviewene og efterfølgende diskussion kan der for forsker brugergruppen konkluderes, at denne er en gruppe med en relativ høj grad af archival literacy, der samtidig har et meget 'bredt' brug, i forhold til hvilke behov de har i forhold til at tilgå og søge efter digitalt skabte arkivalier. Der er i dette speciale således blevet argumenteret for, at den eksisterende praksis for udviklingen af søgemuligheder i danske offentlige digitalt skabte arkivsamlings, arkiveringsversioner, kan blive en hindring for fremtidige forsker. Forskere der ønsker at fremsøge data i arkiveringsversioner, er således afhængige af prædefinerede søgninger oprettet af arkivinstitutionen. Hvis forskerne i fremtiden skal kunne fremsøge data der ikke er omfattet af disse prædefinerede søgninger, vil de enten være afhængige af arkivarer, der kan søge for dem, eller være nødsaget til at lære SQL-sproget, og få adgang til at skrive egne søgninger til arkiveringsversionerne.

På baggrund af specialets analyse og diskussion af borgerbrugergruppen, kan der konkluderes at denne gruppe har en lav grad af archival literacy. Brugergruppens primære formål med at tilgå arkiver er, at få udleveret kopier af eller indsigt i egne sager og persondata indsamlet af offentlige myndigheder. Der kan ud fra specialets diskussioner også konkluderes, at brugergruppens mangel på viden om hvilke myndigheder der indsamler hvilke informationer, er en afgørende barriere for gruppens muligheder for selvstændigt at lokalisere, tilgå og forstå ikke blot digitalt skabte arkivalier, men persondata fra det offentlige i det hele taget. Det kan derfor argumenteres, at arkivinstitutioner med fordel vil kunne søge at implementere nye måder at assistere almene borgere på.

For brugergruppen bestående af offentlige myndigheder kan der på baggrund af specialets undersøgelse konkluderes, at denne gruppe har en høj grad af archival literacy. I specialets analyse blev der fundet at offentlige myndigheder ikke anvender deres egne digitalt skabte arkivalier, efter de er blevet afleveret til en offentlig arkivinstitution. Dette skyldes, at det er fordelagtigt for myndighederne at opbevare kopier af deres gamle data, som de stadig har i administrativ brug, da de på den måde ikke behøver ansøge den givne arkivinstitution om adgang til deres gamle data. Ud fra dette speciales diskussion kan det dog konkluderes, at dette med tiden ikke vil forblive en holdbar løsning for myndighederne, da den nødvendige konvertering af gamle data til nye systemer medfører et fald i kvaliteten af deres systemers data. Løsningen på dette vil dog kunne være, at myndighederne bliver givet en nemmere adgang til de kvalitetssikre data hos arkivinstitutionerne. En sådan løsning strider dog netop mod arkivlovens begrænsninger af offentlige myndigheders adgang til data, og er således ikke en problemstilling de enkelte offentlig danske arkivinstitutioner vil kunne løse.

Det er slutteligt nødvendigt at nævne, at indeværende speciales konklusioner ikke nødvendigvis vil være gældende for hele det danske arkivvæsen, og samtlige af de brugere de offentlige danske arkivinstitutioner

har, og vil få i fremtiden. Dog indikerer dette speciales konklusioner at der er et behov for videre forskning på området, baseret på større og bredere empiriske grundlag. Danske offentlige arkivinstitutioner vil i fremtiden møde nye udfordringer i forbindelse med at sikre brugere fyldestgørende adgang til digitalt skabte arkivalier, og udviklingen af løsninger på disse udfordringer vil blandt andet kræve en kontinuerligt forskningsmæssig diskussion derom.

Litteratur

Bekendtgørelse af arkivloven. 2016. <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=183862>. Sidst besøgt 08.05.2018.

Carini, Peter. 2016. "Information Literacy for Archives and Special Collections: Defining Outcomes", i *Libraries and the Academy*, vol. 16, no. 1, s. 193 – 208.

Conway, Paul. 1986. "Facts and Frameworks: An Approach to Studying the Users of Archives", i *American Archivist*, vol. 49, s. 393 – 407.

Diamond, Alison J. 2016. *Understanding the Audience: Survey into the use of archives by teachers in Scotland*. 2014-2015 Clore Leadership Programme Research Project.

Duff, Wendy M. & Johnson, Catherine A. 2002. "Accidentally Found on Purpose: Information-seeking Behaviour of Historians in Archives", i *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, vol. 72, no. 4, s. 472 – 496.

Flickers, Andreas. 2012. "Towards a New Digital Historicism? Doing History in the Age of Abundance", i *Journal of European History and Culture*, vol. 1, no. 1.

Johansen, Kathrine Hougaard Edsen. 2015. *Signifikante egenskaber – Hvad er vigtigt at bevare om data?*. <https://digitalbevaring.dk/viden/viden-om-signifikante-egenskaber/>. Digitalbevaring.dk. Sidst besøgt 06.05.2018.

Kulturministeriet. 2018. *Rigsarkivet*. <https://kum.dk/om-ministeriet/organisation-og-institutioner/statsinstitutioner/rigsarkivet/>. Sidst besøgt 29.01.2018

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2015. *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.

Morris, Sammie; Mykytiuk, Lawrence & Weiner, Sharon. 2014. "Archival Literacy for history Students: Identifying Faculty Expectations of Archival Research Skills", i *The American Archivist*, vol. 77, nr. 2, s. 394 – 424.

Rhee, Hea Lim. 2015. "Reflections on Archival User Studies", i *Reference & User Services Quarterly*, vol. 54, no. 4, s. 29 – 42.

Rigsarkivet. 2016 a. *Strategi 2025*. Rigsarkivet.

Rigsarkivet. 2016 b. *Årsrapport*. Rigsarkivet.

Rigsarkivet. 2018 a. *Aflevering af it-systemer fra kommuner/regioner*. <https://www.sa.dk/da/offentlig-forvaltning/kommuner-og-regioner/aflevering-it-systemer-kommunerregioner/>. Senest besøgt 11.09.18.

Rigsarkivet. 2018 b. *Digitalt skabte arkivalier – bestil her*. <https://www.sa.dk/da/brug-arkivet/bestil-arkivalier/digitalt-skabte-arkivalier-bestil/>. Sidst besøgt 13.09.2018.

Rigsarkivet. 2018 c. *Lån arkivalier til administrativ brug*. <https://www.sa.dk/da/offentlig-forvaltning/brug-afleverede-arkivalier/laan-arkivalier-administrativt-brug/>. Sidst besøgt 22.03.2018.

Statens Arkiver. 2010. *Vejledning til bekendtgørelse om arkiveringsversioner*. Statens Arkiver.

Statens Arkiver. 2011. *Aflevering af kommuner og regioners digitale data og dokumenter til Statens Arkiver*. Statens Arkiver.

Sundqvist, Anneli. 2007. "The use of records – a literature review", i *Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research*, vol. 1, no. 1, s. 623 – 653.

Sørensen, Jan Dalsten. 2006. "Bevaring og kassation af elektroniske arkivalier", i *At vogte kulturarven eller at slette alle spor – bind 2*, S. 105-114, Arkivforeningens bestyrelse red. Arkivforeningen.

Yakel, Elizabeth. 2004. "Information literacy for primary sources: Creating a new paradigm for archival researcher education", i *OCLC Systems & Services: International digital library perspectives*, vol. 20, nr. 2, s. 61 – 64.

Yakel, Elizabeth & Torres, Deborah A. 2003. "AI: Archival Intelligence and User Expertise", i *The American Archivist*, vol. 66, s. 51 – 78.